

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2023

Nina Váchová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Dopisy Milady Horákové – jejich cesta
a následná medializace po r. 1989**

Bakalářská práce

Autor práce: Nina Váchová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Martin Groman, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. dubna 2023

Nina Váchová

Bibliografický záznam

VÁCHOVÁ, Nina. *Dopisy Milady Horákové – jejich cesta a následná medializace po r. 1989*. Praha, 2023. 50 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Groman, Ph.D.

Rozsah práce: 99 709 znaků včetně mezer

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje dopisům Milady Horákové, jejich cestě od napsání až po předání pozůstalé rodině a následné publikaci, a s tím související medializaci po roce 1989. Práce si tak klade za cíl popsat jednotlivé fáze cesty dopisů Milady Horákové a odkrýt i část jejich cesty, která není veřejnosti známá. Dále pak zanalyzovat medializaci dopisů po roce 1989 až do současnosti pomocí kvalitativní obsahové analýzy dokumentárních filmů a sérií, které zmiňují poslední dopisy a byly natočeny po roce 1989, a článků celostátních tištěných médií publikovaných po roce 1989, jež poslední dopisy zmiňují. Zároveň pak porovnat, jak je v analyzovaných materiálech cesta dopisů zmiňována, s tím, jak je popsána v této práci. V úvodu práce je téma zasazeno do kontextu doby a představen je také život Milady Horákové i vykonstruovaný politický proces, tedy události vedoucí k napsání dopisů. Následující kapitoly se věnují obsahům jednotlivých dopisů a jejich publikaci v roce 1990. V práci je dále podrobně popsána cesta dopisů spolu s faktem, že tyto písemnosti byly dvacet let před předáním pozůstalé rodině tajně vyneseny z Generální prokuratury a bezpečně ukryty JUDr. Lubomírem Štěpánem, což jsou veřejnosti dosud neznámé informace, které nebyly nikdy kompletně zpracovány. Praktická část práce přináší vhled do medializace posledních dopisů Milady Horákové, tedy v jaké míře a jak se tištěná média a dokumentární filmy a série po roce 1989 dopisům věnovaly, v jakém kontextu a jak s nimi autoři analyzovaných materiálů obecně pracovali. Zjištěna byla například výrazná medializace posledního dopisu či nízká míra zmiňování cesty dopisů, spolu s jejím častým chybným či neúplným popisováním.

Abstract

This bachelor thesis focuses on the letters from Milada Horáková, their journey from writing to getting to the hands of her family and their publication, and the associated post-1989 media coverage. The thesis thus aims to describe the different stages of the letters' path and to uncover a part of their journey not known to the public. Furthermore, it sets out to analyse the post-1989 media coverage of the letters up to the present day, using qualitative content analysis of documentary films and series that mention the last letters and were produced after 1989, and relevant national print media articles published after 1989. Along with this, it compares the description of the path of the letters in the analysed material to the one in this thesis. The introduction contains a historical context in

which the topic is set, the life of Milada Horáková, and the political trial, therefore the events leading up to the writing of the letters. The following chapters cover the contents of each letter and their publication in 1990. The journey of the letters is further detailed in the thesis, along with the fact that the letters were secretly taken from the General Prosecutor's Office and safely hidden by JUDr. Lubomír Štěpán for twenty years, before their handover to the bereaved family, information not yet known to the public and never fully covered before. In addition, the later part of the thesis provides an insight into the media coverage of the last letters of Milada Horáková: to what extent and how print media and documentary films and series addressed the letters after 1989, in what context and how the authors of the analysed material generally worked with them. For example, significant media coverage of the last letter was found, or a low mention rate of the path of the letters, along with its frequent erroneous or incomplete description.

Klíčová slova

Milada Horáková, dopisy Milady Horákové, medializace, cesta dopisů, komunismus, politický proces, tištěná média, dokumentární film

Keywords

Milada Horáková, letters from Milada Horáková, media coverage, path of letters, communism, political trial, printed media, documentary film

Title

Letters from Milada Horáková – their path and media coverage following 1989

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména svému dědovi, JUDr. Lubomíru Štěpánovi (in memoriam), za veškerou jeho práci v minulosti a za opatrování posledních dopisů od popravených v procesu s Miladou Horákovou a spol. Dále bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Martinu Gromanovi, Ph.D. za jeho čas a cenné rady i názory k práci.

Obsah

Úvod	3
1 Vymezení tématu	5
1.1 Poválečný vývoj v Československu	5
1.2 Život Milady Horákové	7
1.3 Politické procesy 50. let	9
1.4 Proces s Miladou Horákovou a spol.	10
1.4.1 Od rozsudku k dopisům	12
2 Dopisy Milady Horákové	13
2.1 První dopis	13
2.2 Druhý dopis	14
2.3 Třetí dopis	14
2.4 Čtvrtý dopis	15
2.5 Pátý dopis	15
2.6 Šestý dopis	15
2.7 Sedmý dopis	15
2.8 Osmý dopis	16
2.9 Devátý dopis	16
2.10 Desátý dopis	17
3 Cesta dopisů	17
3.1 Osud dopisů po popravě do roku 1968	17
3.2 Pražské jaro a pokus o rehabilitaci odsouzených	18
3.3 Osud dopisů v období normalizace až do roku 1989	20
3.4 Předání dopisů rodině	20
4 Publikace dopisů Milady Horákové	22
5 Medializace dopisů po roce 1989	23
5.1 Předmět výzkumu	23
5.2 Kvalitativní obsahová analýza	24
5.3 Realizace výzkumu	25
5.3.1 Dokumentární filmy, série a snímky natočené po roce 1989	25
5.3.2 Články celostátních tištěných médií publikované po roce 1989	26
5.4 Analýza vybraných dokumentárních filmů, sérií a snímku	27
5.4.1 Případ Dr. Horáková	27
5.4.2 Dopisy z cely smrti	28
5.4.3 Proces H	29

5.4.4 Slavné dny: Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950)	30
5.4.5 Milada	31
5.4.6 Závěr obsahové analýzy dokumentárních filmů, sérií a snímku	33
5.5 Analýza článků celostátních tištěných médií	34
5.5.1 Závěr obsahové analýzy článků celostátních tištěných médií	38
Závěr	40
Summary	41
Použitá literatura	44
Teze bakalářské práce	48

Úvod

O osobu Milady Horákové se zajímám již několik let. Můj zájem začal zhruba v patnácti letech, kdy jsem se poprvé dozvěděla od svých prarodičů informaci, že můj děda, JUDr. Lubomír Štěpán, pracoval v období pražského jara a po pádu režimu na rehabilitaci odsouzených v politickém procesu s Miladou Horákovou a spol., a dostal se tak k posledním dopisům všech popravených. Tyto poslední dopisy po nástupu normalizace po dvacet let schovával u sebe doma, až do příchodu sametové revoluce v roce 1989, kdy byly předány do rukou jejich adresátů.

Tato část příběhu cesty posledních dopisů od popravených v tomto politickém procesu, tedy kde se po jejich napsání až do jejich předání rodině nacházely, není nikde kompletně zpracována a není známa ani odborné veřejnosti. Je-li pak jejich cesta někde zmíněna, většinou bohužel chybně. Na základě této skutečnosti jsem se rozhodla právě cestě dopisů Milady Horákové a jejich medializaci věnovat svou bakalářskou práci.

První část této práce se tak zaměří na odkrytí a zmapování cesty posledních dopisů Milady Horákové, od napsání až po předání rodině a publikaci. Vzhledem ke zmíněné knižní publikaci, která proběhla v roce 1990 nakladatelstvím Lidové noviny, se posledním dopisům dostalo mediální pozornosti. Staly se také součástí několika dokumentárních filmů a sérií. Na tuto medializaci po roce 1989 až do současnosti, tedy do konce roku 2022, se zaměří druhá část této práce. Konkrétně bude tato praktická část práce kvalitativní obsahovou analýzou zkoumat články celostátních tištěných médií, které se dopisům Milady Horákové po roce 1989 věnují. Stejně tak budou analýze podrobeny vybrané dokumentární filmy a série, které obsahují zmínky o dopisech Milady Horákové a které byly vydány po roce 1989. Po domluvě s vedoucím práce bude v obou těchto analyzovaných částech, tedy nejen u analýzy dokumentárních filmů a sérií, v případě zmínění cesty dopisů porovnána tato cesta s její pravou podobou, jak je popsána v této práci.

Tímto si práce klade za cíl zmapovat cestu posledních dopisů Milady Horákové a kompletně ji dotvořit pomocí dosud neznámých skutečností. Dále také zmapovat medializaci posledních dopisů po roce 1989, a to především v jaké míře se tématu věnovala celostátní tištěná média, v jakém kontextu, kdy a jak, ale také jak a jestli se posledním dopisům věnují dokumentární filmy a série věnující se osobě Milady Horákové či vykonstruovanému politickému procesu s její osobou, a jak je v obou těchto případech

cesta dopisů portrétoována.

Práce bude vzhledem k zasazení cesty dopisů do kontextu doby a událostí, které se odehrávaly, začínat popsáním poválečného vývoje Československa, zejména se zaměřením na období tzv. třetí republiky a komunistického převratu v roce 1948. Následovat bude popis života Milady Horákové, spolu s vykonstruovaným politickým procesem a odsouzením. Práce se následně bude orientovat na samotné psaní posledních dopisů a krátce vylíčí i jejich obsah. Dále pak dojde k mapování cesty dopisů, které bude rozděleno do čtyř časových období a zakončeno předáním dopisů pozůstalé rodině. Následovat bude medializace dopisů, tedy jejich knižní publikace, a práce zde přejde do praktické části. Další kapitoly se tak budou věnovat kvalitativní obsahové analýze dokumentárních filmů a sérií zmiňujících dopisy Milady Horákové. Analyzovanými dokumentárními filmy budou *Případ Dr. Horáková* z roku 1990, *Dopisy z cely smrti* z roku 2008, *Proces H* z roku 2009, *Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950)* z roku 2011 a film *Milada* z roku 2017. Závěrečné kapitoly bude tvořit analýza článků tištěných celostátních médií, zmiňujících dopisy Milady Horákové, publikovaných po roce 1989.

V práci budou použity jako zdroje také osobní nevěřejné poznámky Lubomíra Štěpána, které rodina vlastní, spolu se vzpomínkami vyplývajícími z osobních rozhovorů s ním.

1 Vymezení tématu

1.1 Poválečný vývoj v Československu

S koncem druhé světové války, 8. května 1945, začalo v Československu období tzv. třetí republiky. Tím se myslí poválečné období mezi lety 1945 až do komunistického převratu v roce 1948 (Rychlík, 2020). Tato doba byla zásadní pro určení dalšího vývoje země a jejího směřování na východ či na západ. Střetávaly se zde dva odlišné tábory, demokratický, v čele s Edvardem Benešem, a komunistický, vedený Klementem Gottwaldem, určovaný komunistickým vedením v Moskvě. Silnější vliv SSSR byl předurčen již před koncem války v dohodě, která stanovovala rozdělování vlivu při a po osvobození. Tou byla Dohoda o poměru mezi československou správou a sovětským vrchním velitelem po vstupu sovětských vojsk na československé území (Hanzlík, 2021). Většina obyvatel tehdy vnímala Sovětský svaz skutečně jako osvoboditele a komunismus jako naději na lepší zítřky, a tak se tu Komunistická strana Československa, KSČ, těšila velké oblibě.

Období třetí republiky se vyznačuje také tím, že byl výrazně snížen počet politických stran pouze na čtyři v Čechách, a na Slovensku pouze na dvě relevantní. Čtyřmi politickými stranami v Čechách byly Komunistická strana Československa, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová a Československá sociálnědemokratická strana dělnická. Na Slovensku jimi byly Komunistická strana Slovenska (KSS) a Demokratická strana. Nově byly vytvořeny národní výbory, kde se občané podíleli na politickém životě na úrovni obecních, městských, okresních a zemských zastupitelstev (Rychlík, 2020). Převahu v těchto národních výborech, k jejichž pravomoci patřilo například i vytvářet ozbrojené bezpečnostní sbory k udržení bezpečnosti a moci, měla komunistická strana (Hanzlík, 2021). Toto všechno bylo, mimo jiné, součástí Košického vládního programu, který 5. dubna 1945 přijala londýnská exilová vláda i komunistická moskevská emigrační vláda. V důsledku přijetí tohoto programu bylo zahraniční směřování definitivně určováno Sovětským svazem. Komunisté si díky tomuto vládnímu programu upevnili vliv v mocenských složkách státu a silně posílili (Růžička, 2023). Ve volbách roku 1946 pak KSČ v Českých zemích zvítězila, získala 40,17 % hlasů, na Slovensku skončila KSS s 30,37 % až jako druhá (Rychlík, 2020).

Pro toto období je charakteristické znárodňování soukromých podniků a nárůst veřejného sektoru. V této době vzniklo Revoluční odborové hnutí, ROH, které mělo pravomoc podávat návrhy a vyjádření vztahující se k pracujícím lidu, orgánům zákonodárné a výkonné moci. Kvůli nařízení z Moskvy došlo také k odmítnutí Marshallova plánu, který by zajistil Československu hospodářskou pomoc od Spojených států a bránil by tak v šíření komunismu (Rychlík, 2020).

Komunisté, chystající se k převzetí moci, kladli také velký důraz na ovládnutí bezpečnostních složek, což se jim povedlo. Spolu s tím si podřídili skrze ministerstvo vnitra, které kontrolovali, politickou policii zvanou Státní bezpečnost (StB). Ta měla, mimo jiné, jako hlavní funkci vyšetřovat a stíhat trestné činy proti státu a jeho zřízení, původně totiž vznikla právě jako nástroj státu, nikoliv KSČ. K tomu, jak to provádět, měla rozsáhlé pravomoci, často však v rozporu s platnou legislativou a s použitím nezákonných metod. Komunistická strana tak měla v těchto letech totální informační monopol, který využívala jak v boji proti nekomunistickým stranám, tak později pro svůj státní převrat (Hanzlík, 2021).

Ke státnímu převratu došlo 25. února 1948. Stalo se tak zejména v důsledku vládní krize, nátlaku, který komunistická strana vytvořila na prezidenta, a ostatních výše zmíněných událostí, které byly komunistickou stranou a Moskvou pečlivě připravovány. Dne 9. května byla přijata nová ústava, která byla psána po vzoru sovětské ústavy z roku 1936. Ústava byla následně novým prezidentem Klementem Gottwaldem schválena po „volbách“, které proběhly 30. května 1948 (Rychlík, 2020). Komunistická strana se tak ujala moci v Československu na dalších čtyřicet let, až do tzv. sametové revoluce v roce 1989. Pro Československo to znamenalo dlouhé období totality, nesvobody, čistek, politických represí, církevních perzekucí, uzavřených hranic, cenzury a propagandy.

Toto všechno se ustavovalo zejména v následujících pěti letech, kdy probíhalo tzv. zakladatelské období komunismu. Komunistické vedení, konkrétně ústřední výbor KSČ, samo rozhodovalo o tom, co se smí a je dovoleno, a co není. Mezi zakázané a protiprávní jednání byla zařazena i jakákoliv kritika režimu a vlády. Zejména v těchto letech tak docházelo k četným politickým represím a politickým procesům, ve kterých zákon umožňoval uložit i tresty smrti, čehož komunisté hojně využívali. Zavedeny byly také tábory nucených prací pro režimu nepohodlné občany. Tyto politické represe 50. let stály život stovky lidí a uvězněných jich byly statisíce (Rychlík, 2020). První a jedinou

popravenou ženou ve vykonstruovaných politických procesech v Československu byla JUDr. Milada Horáková.

1.2 Život Milady Horákové

Dne 29. dubna 1950 byla na krajském velitelství Státní bezpečnosti v Praze Milada Horáková vyzvána, aby sepsala svůj životopis. Napsala ho velmi stručný a přehledný. Stálo v něm: „*Jsem dcerou obchodního zaměstnance bývalé tužkárny. Pocházím ze čtyř dětí. Obecnou školu jsem navštěvovala na Královských Vinohradech a rovněž tam jsem absolvovala celé gymnázium. Maturovala jsem v roce 1921. Poté jsem studovala práva na Karlově univerzitě a v roce 1926 jsem byla promována na doktora práv. Po ukončení studií jsem byla přijata jako koncepční čekatel k Magistrátu hlavního města Prahy, kde jsem působila až do roku 1939. V roce 1929 jsem vstoupila do strany národně socialistické proto, že mi vyhovoval její národní a socialistický program. Další důvod byl ten, že v té straně bylo organizováno několik osobností, s nimiž jsem byla ve spolupráci, jako např. dr. Edvard Beneš, dr. Petr Zenkl, F. F. Plamínková a jiní. Ve straně jsem pracovala v právní komisi. Jiné funkce jsem neměla. Dále jsem byla činná v Ženské národní radě jako jednatelka. Mimo to jsem byla v řadě jiných sociálních spolků, kde jsem zastávala různé funkce ve vedení. Mimo spolky sociální, právní a ženské jsem nebyla nikde činná. V roce 1939 jsem byla propuštěna ze služeb magistrátu a pracovala jsem pouze v domácnosti až do 2. 8. 1940, kdy jsem byla zatčena gestapem...*“ (Ivanov, 2018, str. 27–28).

Dovolím si krátce tento životopis rozšířit a dodat k němu další důležité fáze jejího života. Milada Horáková, vlastním jménem Králová, se narodila 25. prosince 1901 v Praze (*Sbírka matrik: IX. K. Vinohrady 1901–1903*, 2014). Byla jednou ze tří dětí Čeňka Krále a Anny Králové. Když jí bylo necelých třináct let, zemřeli jí oba sourozenci, Marta a Jiří, na spálu. Když jí bylo čtrnáct, narodila se jí sestra Věra, o kterou se později po smrti jejich matky starala (Ivanov, 2018). Účastnila se spousty protiválečných demonstrací a byla za to dokonce údajně vyloučena ze školy. Mohla však přestoupit na Slezské gymnázium, které v roce 1921 absolvovala. Dlouho zvažovala studium medicíny, ale nakonec se rozhodla pro studium práv na Karlově univerzitě v Praze (Ivanov, 2018). V roce 1925 těžce onemocněla na spálu, stejně jako dříve její sourozenci, ale nemoc nakonec úspěšně překonala. Při svých studiích se seznámila s Bohuslavem Horákem, za kterého se po promoci, konkrétně 15. února 1927, provdala. Byla silně věřící a hlásila se k Českobratrské církvi evangelické (Anýž, 2020). V roce 1933 se Miladě Horákové narodilo její jediné dítě, dcera Jana. Ve

stejném roce jí však zemřela matka, takže se starala také o svou sestru Věru (Ivanov, 2018).

V roce 1924 se setkala s Františkou Plamínkovou, významnou českou feministkou, političkou České strany národně sociální a později senátorkou Národního shromáždění ČSR, a díky tomuto seznámení se dostala do Ženské národní rady (dále jen ŽNR), kde bojovala za ženská práva. Zároveň se z těchto dvou žen staly blízké přítelkyně a spolupracovnice. O tři roky později nastoupila na Ústřední sociální úřad pražského magistrátu, kde se zaměřovala hlavně na otázku sociální péče a spravedlnosti. Vedoucím tohoto magistrátu byl Petr Zenkl (Ivanov, 2018). Celý život velmi obdivovala prezidenta T. G. Masaryka, což ji značně ovlivňovalo, a s jeho synem Janem Masarykem byli dobrými přáteli (Anýž, 2020). V roce 1929 se stala členkou České strany národně sociální (dále jen ČSNS). Díky své práci se dostala na nejrůznější zahraniční konference. Po Mnichovské dohodě byla nucena odejít z práce, ale nadále zůstávala v ŽNR a byla členkou několika odbojových organizací. Velmi významná byla její aktivita například v odbojové skupině PVVZ (Petiční výbor Věrní zůstaneme), která podporovala politiku prezidenta E. Beneše (Ivanov, 2018).

Zejména kvůli činnosti v ŽNR byla dne 2. srpna 1940 s manželem zatčena gestapem (Anýž, 2020). Uvězněna, tvrdě vyslýchána (spolu s ŽNR také kvůli činnosti v PVVZ) a krutě bita byla pět let. První dva roky strávila v pankrácké věznici a v židovské cele na Karlově náměstí (Ivanov, 2018). Krátce po atentátu na Heydricha, tedy v roce 1942, byla převezena do Malé pevnosti v Terezíně, kde byla do června 1944. Spolu s ní tam byl vězněn i Bohuslav Horák. Do října téhož roku pak byla ve věznici v Lipsku a poté byla převezena do Drážďan, kde se konal její a Bohuslavův soud. Znovu se tu tak se svým manželem setkala. Soud jí navrhl trest smrti, ale nakonec byl vynesena rozsudek osmi let v ženské káznici v Aichachu u Mnichova. Bohuslav Horák byl odsouzen k trestu pěti let ve věznici v Ebrachu (Anýž, 2020). Po osvobození americkou armádou, v dubnu 1945, se oba vrátili do Prahy. Milada znovu vstoupila do nově obnovené ČSNS a obnovila ŽNR pod novým názvem Rada československých žen. Dále byla členkou několika svazů a opět se velmi zajímala o sociální otázku (Ivanov, 2018). Její přítelkyně Růžena Pelantová o ní napsala: „*Svůj zachráněný život považovala za dar, který jí byl dán jen proto, aby mohla pracovat pro ty, kdož trpěli pod tlakem nacismu a nesou toho těžké následky.*“ (Ivanov, 2018, str. 87). Jejím dalším bodem zájmu byla zahraniční politika. V roce 1946 byla

zvolena do Národního shromáždění, v němž působila jako členka zahraničního a ústavněprávního výboru. Začala tedy jezdit na pracovní cesty do zahraničí, při kterých navštívila i Moskvu. Během výše zmíněných činností byla monitorována StB (Anýž, 2020).

Po únorovém převratu v roce 1948 byla postupně vyloučena ze všech veřejných funkcí a na protest proti režimu se rozhodla vzdát se svého poslaneckého mandátu. Zpět k politické činnosti, kterou pak nakrátko vykonávala do svého zatčení, ji s největší pravděpodobností přivedla smrt prezidenta Beneše později téhož roku (Kaplan, 2019). Vedle toho zakládala různé neformální skupiny, které souvisely s politikou ČSNS, a udržovala kontakty s exilovými politiky a různými osobnostmi tehdejšího politického života. Politicky aktivní byla až do 27. září 1949, kdy byla ve své kanceláři v Masné ulici kolem třetí hodiny odpoledne zatčena v rámci akce Střed. Jejímu manželovi se podařilo při zatýkání u nich doma uniknout a později téhož roku úspěšně překročil hranice a emigroval (Ivanov, 2018). Akce Střed byla Státní bezpečností dlouhodobě plánovaná a během ní bylo zatčeno sedmdesát sedm osob, šedesát tři mužů a čtrnáct žen. Nejvíce zatčených bylo ze strany národních socialistů (Kaplan, 2019). Milada Horáková byla nejdříve převezena do vazby v pankrácké věznici, kde se zahájilo vyšetřování její činnosti, a poté byla v listopadu převezena do policejní vazby v Ruzyni. Denně byla dlouhé hodiny vyslýchána. V květnu roku 1950 byla s dalšími dvanácti lidmi obžalována a několik dní nato, konkrétně 31. května, začal vykonstruovaný politický proces, který se do dějin zapsal jako proces s Miladou Horákovou a spol. (Ivanov, 2018). Těmto událostem se budu později ještě podrobněji věnovat. Dne 27. června 1950 v 5.35 hodin ráno byla Milada Horáková na dvoře pankrácké věznice spolu s dalšími třemi odsouzenými popravena. Její poslední slova údajně byla: „*Padám, padám, tento boj jsem prohrála, odcházím čestně. Miluji tuto zem, miluji tento lid, budujte mu blahobyť. Odcházím bez nenávisti k vám. Přeji vám to, přeji vám to.*“ (Ivanov, 2018, str. 324).

1.3 Politické procesy 50. let

Politické procesy, jak je charakterizuje Sociologická encyklopedie, jsou: „*obecně široce koncipované veř. soudní procesy, které nejsou prováděny s cílem spravedlivého odsouzení obžalovaných, nýbrž za účelem propagandy. Jsou zpravidla realizovány zdánlivě oprávněnými právními postupy, ale jejich průběh a výsledek jsou předem domluveny mezi polit. vedením, soudci, prokurátory, obhájci a nezřídka i obžalovanými.*“

(Bayer, 2017). V politických procesech za komunistického režimu v Československu měla vedle justice důležitou roli i Státní bezpečnost, která postupně zredukovala roli justice pouze na legalizování nezákonnosti. Jinými slovy, justiční orgány dávaly právní zdůvodnění všem krokům, které Státní bezpečnost podnikla, aby navenek procesy působily věrohodně, a vzdávaly se tak své nezávislosti ve prospěch komunistické ideologie. Komunistická strana rozhodovala o trestech smrti v politických procesech mezi lety 1948 až 1952 skrze takzvanou komisi K (Kaplan, 2021). Karol Bacílek, tehdejší ministr národní bezpečnosti, v roce 1952 prohlásil: „*O tom, kdo je vinen a kdo nevinen, kde končí omyly a chyby a kde nastává trestní odpovědnost, rozhodne strana za pomoci orgánů státní bezpečnosti.*“ (Kaplan, 2021). Běžným postupem u politických procesů bylo v první řadě trestní oznámení od Státní bezpečnosti, které zpracovala Státní prokuratura a navrhla kromě výše trestu a konání soudního přelíčení (místa, délky a doby), také jeho politické využití ve společnosti, tedy bude-li proces veřejný apod. Tento návrh byl poté zaslán do rukou komunistických institucí, odkud byl předkládán také bezpečnostní komisi ÚV KSČ. Pokud došlo ke schválení návrhu, nabylo rozhodnutí závaznosti a soudci s prokurátory se jím museli řídit. Na dodržování dbala po celou dobu procesu Státní bezpečnost. K dispozici byly režijní knihy, podle kterých se v procesu obžalovaní učili své výpovědi a podle kterých se kontroloval správný průběh řízení (Kaplan, 2021).

V ČSR v 50. letech vznikaly také tzv. monstrprocesy, kterým byl právě například komunisty vykonstruovaný politický proces s Miladou Horákovou a spol. V těchto procesech se jednalo o nejtěžší zločiny typu vlastizrady a špionáže, a zahrnovaly větší množství lidí, kteří se údajně spolčili a zvenku byli řízeni cizí mocí. Do čela těchto procesů se dosadil jeden obžalovaný, který se stal hlavní tváří celého procesu. Hlavními cíli těchto procesů nebylo již pouze prosazování komunistické ideologie a moci, ale také politická výchova mas a vytváření strachu, šoku a hněvu občanů. Toto všechno totiž slouží k udržení totalitní vlády (Kaplan, 2021).

1.4 Proces s Miladou Horákovou a spol.

Žaloba byla nakonec po dlouhých měsících vyslýchání vypracována 10. května 1950. Již příštího dne tuto žalobu schválila bezpečnostní komise ÚV KSČ a byla zaslána prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi. Státní prokuratura pak 22. května zaslala oficiální obžalobu předsedovi Státního soudu. Začátek politického procesu s Miladou Horákovou a spol. se datuje k 31. květnu 1950 (Ivanov, 2018).

Proces trval devět dní. První den přelíčení vypovídala Milada Horáková. Pátý den skončily výslechy i s ostatními obžalovanými a přešlo se k výslechům svědků. Proces dosáhnul vrcholu devátého dne, tedy 8. června, kdy proběhly závěrečné řeči prokurátorů, obhájců a také všech třinácti obžalovaných. V osm hodin večer byl přednesen rozsudek. K trestu smrti byli odsouzeni: JUDr. Milada Horáková, Jan Buchal, JUDr. Oldřich Pecl a Závaš Kalandra. K trestu doživotního vězení byli odsouzeni JUDr. Josef Nestával, JUDr. Jiří Hejda, František Přeučil a Antonie Kleinerová. Dále pak na dobu dvaceti osmi let těžkého žaláře JUDr. Bedřich Hostička; JUDr. Zdeněk Peška na dobu dvaceti pěti roků, JUDr. Jiří Křížek na dobu dvaceti dvou roků, Františka Zemínová na dobu dvaceti roků a Vojtěch Dundr na dobu patnácti let (Ivanov, 2018).

Celý proces provázela pečlivě připravená mediální kampaň, která zasáhla do životů všech občanů a měla za cíl mobilizovat společnost až k hysterii, odsuzování a chtíči nejvyšších trestů všech obžalovaných. Vše bylo přesně zrežirováno a podrobně připraveno. Proces se konal v justičním paláci na Pankráci, kde sídlil Státní soud, vzhledem k tomu, že jeho kapacita je až pět tisíc diváků, což se režimu velmi hodilo (Kaplan, 2019). Diváci, kteří byli komunistickou stranou předem důkladně vybráni, se každý den měnili, aby si nemohli udělat ucelený obraz o celém procesu. Každá vstupenka byla na jméno a diváků ze všech koutů republiky se zde vystřídalo přes čtyři tisíce. Většinou pozvánku dostávali dělníci a pracující mládež, nejlépe samozřejmě ti, kdo vstoupili do KSČ a byli spolehliví a prověřeni. Do soudních místností byly nošeny koše plné rezolucí, dohromady jich bylo přes šest tisíc a jejich hlavním cílem bylo dokázat, že lid požaduje potrestání, často s nejvyššími tresty obžalovaných. Tyto rezoluce psali jak jednotlivci, tak především pracovní kolektivy a masové organizace, ale hlasovalo se také na nejrůznějších obecních a veřejných shromážděních, besedách apod. Rezoluce byly nuceny podepisovat i děti ve školách po celé republice (Formánková, Koura, 2008).

Obžalovaní měli předem rozhodnuté tresty a při obhajobě se museli držet připraveného scénáře a na otázky odpovídat pouze tak, jak jim bylo určeno (Anýž, 2020). Celý proces byl vysílán rozhlasem a pořádaly se jeho hromadné poslechy. O všem informoval i tisk, psaly o něm veškeré dobové deníky a týdeníky. Noviny se denně vylepovaly po celé republice a nechyběly ani tzv. bleskovky. Ve dvou hodinových intervalech se vysílaly agitky, což je publicistický materiál sloužící k přesvědčování mas a burcování veřejnosti, a před každým filmem či divadelním představením probíhaly krátké

relace o procesu. K procesu v rámci propagandy vyšlo dokonce i několik knižních publikací. Jednotlivé kraje musely o této propagandistické kampani podávat průběžná hlášení, která obsahovala i informace o ohlasech lidu a počtu besed, veřejných projevů a shromáždění (Formánková, Koura, 2008). Po vynesení rozsudku kampaň v médiích postupně ustupovala. Celé toto obrovské divadlo bylo uzavřeno v tisku nenápadnou zprávou od ČTK o několika větách, sdělující velmi prostě: „*Rozsudek Státního soudu v Praze z 8. června t. r. potvrzený rozsudkem Nejvyššího soudu z 24. června t. r., jimiž byli Milada Horáková, Jan Buchal, Oldřich Pecl a Závěš Kalandra odsouzeni pro zločiny velezrady a vyzvědačství k trestu smrti, byl vykonán.*“ (ČTK, 1950, str. 3).

1.4.1 Od rozsudku k dopisům

Rozsudek byl tedy přednesen 8. června 1950. Čtyři odsouzení k trestu smrti se proti trestu odvolali, ostatní tuto možnost ani neměli, ale Nejvyšší soud jejich odvolání zamítl. Poslední možností byla žádost o milost, kterou mohl udělit prezident (Ivanov, 2018). Prezidentem byl v té době Klement Gottwald. Žádost o milost Milada Horáková podat odmítla, napsal ji proto její obhájce JUDr. Vladimír Martin a další žádost i otec Milady Horákové spolu s její dcerou Janou (Anýž, 2020). Milada Horáková místo své žádosti o milost začala ve své cele na Pankráci psát první dopis rodině. Datum na prvním dopisu, 24. června 1950, je stejné jako datum, které uvádí žádost o milost od obhájce JUDr. Vladimíra Martina prezidentu Gottwaldovi (Ivanov, 2018).

Nespočet žádostí o milost přišlo také ze zahraničí. S vynesemím rozsudku nesouhlasila řada významných světových osobností, z nichž jako příklad lze uvést Alberta Einsteina a Winstona Churchilla, nesouhlas vyjádřil i Jean-Paul Sartre, Albert Camus a mnoho dalších (Anýž, 2020). Nesouhlas vyjadřovaly také celé organizace, Pražský hrad obdržel telegram například od Panamerického sdružení devadesáti čtyř ženských organizací, reprezentujícího dvacet milionů žen, nebo od několika norských organizací, mezi něž se řadí například předsedové a místopředsedové norských odborových organizací, Norská dělnická strana a Svaz norské dělnické mládeže, stejně jako Svaz norských dělnických žen. Z Norska a severských zemí se však ozývaly i mírové organizace a významní jednotlivci, stejně tomu bylo v Británii a v USA. Žádost o udělení milosti byla zaslána také Holandským spolkem bývalých politických vězňů z okupace, z Ženevy Mezinárodní ženskou ligou pro mír a svobodu, přidala se rovněž Mezinárodní organizace pro lidská práva a poradní organizace Spojených národů sídlící v New Yorku a spousta

dalších. Proti rozsudku se ohrazovali i generální tajemník OSN a předsedkyně komise žen při OSN. Ozývaly se také české a slovenské osobnosti v zahraničí (Ivanov, 2018). Několik odvážných československých občanů, kteří s rozsudky nesouhlasili, se našlo ale i přímo v republice, a většinou na tento projev protestu tvrdě doplatili (Formánková, Koura, 2008). Tyto žádosti však požadovaný skutek nepřinesly, všechny byly 26. června 1950 podpisem Klementa Gottwalda zamítnuty a rozsudek čtyř trestů smrti schválen. Téhož dne večer došlo také k první, a zároveň poslední návštěvě, kde se mohli dcera Jana s tetou Věrou Tůmovou, sestrou Milady Horákové, a jejím manželem Josefem Tůmou s Miladou Horákovou rozloučit. Poprava se konala hned nad ránem dalšího dne, tedy 27. června 1950. Posledními přáními Milady Horákové bylo vydání snubního a zásnubního prstenu a žádost o vydání dopisů rodině. Ani jedno však nebylo splněno (Anýž, 2020).

2 Dopisy Milady Horákové

Dopisů je dohromady deset a jsou napsány na osmnácti stranách. Milada Horáková je psala ve své cele na Pankráci ve třech posledních dnech života, a to konkrétně ve dnech 24. až 27. června 1950. Dopisy jsou věnované rodině a nejbližším přátelům, a Milada Horáková se v nich se všemi postupně loučí. Na poslední návštěvě, večer před popravou, sdělila rodině o existenci dopisů (Urbánek, 1990). Byli tam tehdy dcera Jana s tetou Věrou Tůmovou, sestrou Milady Horákové, a jejím manželem Josefem Tůmou. Milada výslovně žádala, aby nebyl přítomen její otec, kvůli jeho vysokému věku a špatnému zdravotnímu stavu (Ivanov, 2018).

2.1 První dopis

První dopis psala Milada Horáková 24. června ve čtvrt na tři odpoledne a je nadepsán „*Moji milovaní, (...)*“ (Horáková, 1990, str. 13). Dopis je tudíž věnovaný všem nejbližším, konkrétně jejím rodičům, sestře s manželem, dceři, manželovi a přátelům. Všechny v něm žádá, aby pro ni příliš neplakali, protože žila skutečný a plný život. Podle jejích slov: „*A že to končí? Všechno musí jednou skončit. Co muselo odejít lidí cennějších a mladších než já, a třeba neměli v životě ani setinu těch hodnot, jimiž jsem byla tak štědře já obdařena.*“ (Horáková, 1990, str. 14). Také je v dopise žádá o odpuštění. Vyčítá si, že na rodinu jí často nezbyval dostatek času a sil: „*Drobila jsem se mezi mnohé a mnohé, a na Vás, moji nejmilejší, zbývalo často jen to, že jsem k Vám přišla položit unavenou hlavu, vypnout přepjaté nervy, povolit si a nabrat sil a dechu. Dávat, dávat jsem už někdy neměla*

co.“ (Horáková, 1990, str. 15). Přiznala také, že podobný dopis už jednou psala, a to, když byla nacisty vězněna v Drážďanech. Slibovala si tehdy, že se bude rodině věnovat více, ale jak už bylo naznačeno v životopise, v úvodu práce, svůj zachráněný život vnímala jako dar, jehož posláním je pracovat pro ty, kteří takové štěstí neměli. Nabádá též své blízké, aby se opřeli o víru v Boha, protože to on ji drží takto silnou a pomůže i jim. V závěru ještě dodává, že neví o svém milovaném muži, neví, jestli je živ nebo ne, což jí způsobuje obrovskou bolest (Horáková, 1990).

2.2 Druhý dopis

Je psán hned po dopise prvním. Je věnovaný Miladinu otci, Čeňku Královi. Děkuje mu v něm za vše, co pro ni udělal. „*Tvůj život byl jen prostředkem, abychom mohli žít my.*“ (Horáková, 1990, str. 21). Omlouvá se mu za rány, které mu život způsobil, a za další ránu, kterou teď způsobil ona. Žádá ho o to, aby tu byl pro vnučku Janu, aby jí vyprávěl o jejich rodě, o tom, odkud pocházejí apod. „*Dědečku vypravuj! Ta má dcerka to poví zase těm příštím.*“ (Horáková, 1990, str. 22).

2.3 Třetí dopis

Tento dopis psala Milada Horáková v neděli 25. června v sedm hodin ráno. Je věnovaný sestře Věře a jejímu manželu Josefovi, kterému říkala Pepíček. V dopise vzpomíná na to, jak se její o třináct a půl roku mladší sestra prakticky stala jejím prvním dítětem a jak ji vychovávala. Když poté Věra vyrostla, začala se ona starat o ni. Popisuje, jak ji mnohdy Věra podržela, když to sama potřebovala, a také jak na ni spadají všechny těžké úkoly (Horáková, 1990). Přichází také s důležitou prosbou, aby se ujali Jany a dali jí nový domov a dostatek lásky: „*Myslela jsem, zda by nebylo lepší, abyste ji snad adoptovali, aby tak docela splynula s Vaší rodinou.*“ (Horáková, 1990, str. 27). K této adopci ale nakonec nedošlo, kvůli administrativním důvodům a přání Jany, která si chtěla ponechat jméno svých rodičů (Urbánek, 1990). Také opět zmínila, že podobný dopis už jednou psala. V dopise se celkově omlouvá za to, že teď spadne veškerá starost na ně, a zároveň apeluje, aby zůstali spolu: „*Když si pomyslím, co máte, moji holečkové, všechno na krku, tři staré lidi a dítě, tak si nějak připadám v této chvíli v lehčí situaci. Někdy je opravdu těžší žít než odejít.*“ (Horáková, 1990, str. 28). Třemi starými lidmi je myšlen Miladin otec, maminka Horáková (tchyně) a maminka Josefa, paní Tůmová.

2.4 Čtvrtý dopis

Tento dopis psala Milada Horáková šest hodin po dopisu předchozím, v jednu hodinu odpoledne. Je věnovaný mamince Horákové, tudíž mamince Miladina manžela, Bohuslava Horáka. V tomto dopise si Milada přiznává a vyčítá, jak se k mamince Horákové, a i jejímu muži, který je v té době už mrtev, chovala. Odkrývá zde, že jejich vztah nebyl ideální. Přiznává, že na ni žárlila, a omlouvá se, že kvůli tomu si byly tolik vzdálené. Píše o jejím předobřím srdci a lásce, kterou všem rozdává (Horáková, 1990). Milada Horáková, v tuto chvíli stále netušící, co je s jejím manželem, píše: „*Ať živ kdekoliv, ať snad mrtev, maminko, on nás svým srdcem nepřestal horoucně milovat obě, každou jinak – a já už, maminko, vskutku na to nežárlím, že miluje nás obě.*“ (Horáková, 1990, str. 34).

2.5 Pátý dopis

V neděli 25. června napsala Milada Horáková celkem tři dopisy. Tohle je tedy poslední z nich. Byl napsán ve tři hodiny odpoledne a je věnován Miladiným nejbližším přítelkyním, Věře Feitysové, Aničce Piknerové a Boženě Zubíkové (Horáková, 1990). Horákovi se s nimi seznámili po návratu z vězení po válce a často za nimi jezdili do Sadské, kde měly tyto tři ženy kupecký krám (Anýž, 2020). V dopise vzpomíná na čas strávený s nimi a děkuje jim za ty chvíle. Zmiňuje, jak bylo jejich přátelství opravdové, i když se znaly pouze dva roky a čtyři měsíce (Horáková, 1990).

2.6 Šestý dopis

Tento dopis psala Milada Horáková v pondělí 26. června v osm hodin ráno. Je věnován Marii Švehlové, což byla hospodyně rodiny Horákových od roku 1945. V dopise jí děkuje za všechny její služby a žádá ji, aby vedla Janu ke smyslu pro pořádek a čistotu. V dopise je také zajímavá zmínka o tom, že Marie zastupovala Miladu v Janiných tanečních hodinách jako gardedáma. I za to jí Milada Horáková děkuje (Horáková, 1990).

2.7 Sedmý dopis

Sedmý dopis je psán bezprostředně po dopise šestém, a je věnován Miladině jediné dceři, Janě. Jedná se o nejdelší dopis. Milada Horáková zde své dceři poskytuje všední rady, takové, které dávají matky svému dítěti. Nabádá ji, aby se zajímala o život a dění kolem sebe, aby milovala práci, ale nezapomínala na lásku. Zároveň vyslovuje přání, že by

ji ráda viděla lékařkou, a že i kdyby jí bylo studium odepřeno, aby se nepřestávala vzdělávat sama. Dále připomíná své šestnáctileté holčičce, aby se dobře starala o své tělo a pleť a aby se vždy slušně a čistě oblékala (Horáková, 1990). Připojuje také doporučení, aby si dobře a pozorně vybírala své přátele: „*Vybírej dobře své družky a přátele. Víš, děťátko, člověk je kromě jiného taky velmi mnoho určován ve svém osudu těmi, s nimiž se kamarádí.*“ (Horáková, 1990, str. 51–52). Na konec připojuje velmi citlivou básničku, kterou napsal její muž ve vězení v roce 1940 a která je věnovaná právě Janě, a také seznam knih, jež v poslední době přečetla a o nichž si myslí, že by si měla Jana také přečíst (Horáková, 1990).

2.8 Osmý dopis

Svému manželovi věnovala Milada Horáková osmý dopis. Napsala ho v pondělí 26. června v jednu hodinu odpoledne. Z tohoto dopisu je patrná velmi hluboká a čistá láska, kterou k sobě manželé Horákoví chovali: „*Byl jsi největší láskou mého života – poznala jsem s Tebou tolik závrtných výšin lidského citu, křišťálového jak drahokam, že ta neobyčejná, ta nevšední pozemská láska mezi dvěma lidmi nemohla jinak než nevšedně končit.*“ (Horáková, 1990, str. 56). V době, kdy dopis psala, stále netušila, zda je její manžel naživu, či nikoli: „*To je největší bolestí mého srdce, že nevím o Tobě nic a nemám o Tobě žádnou, ani tu smutnou jistotu, a že snad zbývá už jen několik hodin z mého života.*“ (Horáková, 1990, str. 55). Na závěr opět připojuje Bohuslavovu báseň, která byla tentokrát věnována přímo jí.

2.9 Devátý dopis

Jedná se o poslední dopis z pondělka 26. června. Napsán byl ve tři čtvrtě na čtyři odpoledne. Je věnován, stejně jako dopis první, všem blízkým. Milada Horáková k nim v dopise pronáší několik přání, konkrétně sedm. Jedná se například o vydání věcí a o uložení jejich pozůstatků. Zajímavé je šesté přání, kde po svých blízkých žádá, aby vyřídili díky velitelství věznice za to, jak se tu o ni starali (Horáková, 1990). V závěru se ještě znovu omlouvá za bolest, kterou jim činí a připojuje tato slova: „*Nelitujte mne! Žila jsem krásný život! Svůj trest nesu odevzdaně a podrobuji se mu pokorně – před soudem svého svědomí jsem obstála – a doufám a věřím a modlím se za to, abych obstála i před soudem nejvyšším, před Bohem. Líbám a objímám Vás vroucně.*“ (Horáková, 1990, str. 61).

2.10 Desátý dopis

Toto je poslední dopis, který Milada Horáková napsala. Stalo se tak 27. června v půl třetí ráno, tedy jen pár hodin před popravou. V osm hodin večer předešlého dne ji přišli navštívit sestra Věra Tůmová s manželem a dcera Jana. Milada se na této návštěvě konečně dozvěděla o svém muži a také ji čekalo velké překvapení, které – jak později píše v dopise – jí pomohlo se se vším lépe vyrovnat. Její sestra čekala své první dítě. „*Je to zvláštní shoda okolností; když se měla narodit Jana, udělala jí místo na světě naše máma. Ted' dělám tu výměnu životů zase já.*“ (Horáková, 1990, str. 65). Setkání proběhlo v podzemí, v kotelně, pravděpodobně za přítomnosti Karla Klose, což byl náměstek ministra spravedlnosti. Milada neměla dovoleno nikoho obejmout ani políbit (Ivanov, 2018). Byla velmi silná, což je obzvláště patrné z těchto dopisů a různých výpovědí. Jako důkaz je možné ocitovat tento řádek: „*Neplačte – neteskněte moc – je mi to takhle lepší než pozvolna umírat. Dlouhou nesvobodu už by mé srdce nevydrželo.*“ (Horáková, 1990, str. 67). Tento dopis, a zároveň tak všechny své dopisy, uzavírá slovy: „*Cítím, stojíte tu se mnou. Ted' ještě pevný ruky stisk. – Ptáci už se probouzejí – začíná svítat. Jdu s hlavou vztyčenou – musí se umět i prohrát. To není hanba. I nepřítel nepozbyde úcty, je-li pravdivý a čestný. V boji se padá, a co je jiného život než boj. Buďte zdraví! Jsem jen a jen Vaše. Milada.*“ (Horáková, 1990, str. 67).

3 Cesta dopisů

3.1 Osud dopisů po popravě do roku 1968

To, kde přesně se dopisy nacházely od popravky Milady Horákové až do roku 1968, nelze s přesností určit. Z několika různých pramenů a rodinných vzpomínek ale vyplývá, že byly spolu se spisy celého soudního případu a dopisy ostatních popravených součástí tzv. Klosova archivu. JUDr. Karel Klos byl tehdejší náměstek ministra spravedlnosti a jeden z hlavních aktérů stojících za celým procesem. Byl také členem komise K, která byla již zmiňována v kapitole o politických procesech v 50. letech (Vorel, Šimánková a kol., 2003). Tzv. Klosův archiv je velmi početný soubor dokumentů, zpráv a záznamů, které byly schraňovány na Ministerstvu spravedlnosti. Jeho součástí byla právě také dokumentace k procesu s Miladou Horákovou a spol. a je tak na místě se domnívat, že vzhledem k postavení Karla Klose při procesu byly dopisy směřovány právě k němu a byly vloženy mezi ostatní dokumenty k procesu a soudní spisy. Tuto domněnku lze

podložit tím, že když nastalo období demokratizačního procesu ve společnosti, tzv. pražského jara 1968, objevila se také snaha rehabilitovat odsouzené v nezákonných politických procesech minulých let, čemuž se bude podrobněji věnovat další kapitola. Existují záznamy od ustavené vyšetřující komise, že potřebné dokumenty k rehabilitaci byly, mimo jiné, propůjčeny právě z tzv. Klosova archivu: „Byly prostudovány i některé části tzv. Klosova archivu na Ministerstvu spravedlnosti a dále Bayerova komise prozkoumala a vytěžila i písemnosti o činnosti Státní prokuratury, které byly na Generální prokuratuře sebrány v roce 1963 a staly se patrně podkladem pro tehdejší zprávu o činnosti Státní prokuratury podanou orgánům KSČ. Mimoto prozkoumala a vyhodnotila archiv oddělení pro zvláštní záležitosti (OZZ) při Generální prokuratuře za roky 1954–1958 a zabývala se i studiem některých konkrétních případů.“ (Vorel, Šimánková a kol., 2003, str. 59). Další zmínku o nalezení tzv. Klosova archivu a jeho využití pro rehabilitaci odsouzených v politických procesech můžeme najít v knize s komentovanými dokumenty od Karla Kaplana: „Odbor vyšetřování GP informuje náměstka GP o nalezení tzv. Klosova archivu na ministerstvu spravedlnosti a o vypůjčení materiálů souvisejících s věcí M. Horáková a spol.“ (Kaplan, 2019, str. 251).

Pro komunistický režim bylo vydání dopisů rodinám a známým popravených od začátku nepřijatelné a vyloučené. V rukopisných záznamech JUDr. Lubomíra Štěpána, prokurátora na Generální prokuratuře a člena rehabilitační komise v období pražského jara a po pádu režimu v r. 1989, je poznámka k tajnému spisu 355/2/51, Zápis o poradě vedení St. prokuratury z 8. června 1951 v Praze, kde na otázku, jak naložit s dopisy odsouzených k trestu smrti, dr. Ziegler odpovídá, že tyto dopisy nesmějí být v žádném případě odeslány adresátům, tedy rodinám a známým, a vyzývá proto náměstky, aby je zatím shromažďovali u sebe až do dalšího pokynu (Štěpán, archiv autora, 1990). JUDr. Bohumil Ziegler byl od roku 1949 do roku 1952 vedoucím Státní prokuratury (Vorel, Šimánková, Babka, 2004). Jedná se tedy o další důkaz potvrzující domněnku, že se dopisy skutečně do roku 1968 nacházely v tzv. Klosově archivu.

3.2 Pražské jaro a pokus o rehabilitaci odsouzených

Jak již bylo výše zmíněno, s příchodem pražského jara, tedy v roce 1968, se začaly objevovat pokusy o rehabilitace odsouzených v politických procesech 50. let, a celkově nastaly příznivé okolnosti pro snahy o prokázání nezákonností, jichž se v minulých letech v tomto ohledu prokuratura dopouštěla. Téhož roku se rodina Milady Horákové znovu

pokusila dopisy získat, ale nebyly jim vydány (Urbánek, 1990). V červenci roku 1968 byl zrušen rozsudek bývalého Státního soudu a Nejvyššího soudu z roku 1950 ve věci proti Miladě Horákové a spol. a celá věc tak byla vrácena k prošetření a novému rozhodnutí (Kaplan, 2019). Generálním prokurátorem byl v té době JUDr. Miloš Čerovský a došlo také v tomto oboru k dalším personálním obměnám a jmenování nových advokátů, což mělo za výsledek změnu v pojetí prokuratury. V únoru roku 1969 byla oficiálně ustanovena komise, která měla za cíl posuzovat nezákonnosti prokuratury z minulých let a také se pokoušet o rehabilitace odsouzených v konkrétních procesech, k nimž se řadil právě také proces s Miladou Horákovou a spol. Tato Dokumentační komise Generální prokuratury pro území ČSR, neformálně nesoucí název Bayerova komise, podle vedoucího skupiny JUDr. Karla Bayera, zahájila svou činnost již v lednu 1969 (Vorel, Šimánková a kol., 2003). Mezi členy této komise patřil i můj děda, JUDr. Lubomír Štěpán. Ten tak spolu s ostatními členy komise získal přístup k celé řadě utajených spisů a dokumentů souvisejících s procesem s Miladou Horákovou a spol., a právě také k posledním dopisům jejím i ostatních popravených. Dopisy se tak z tzv. Klosova archivu dostaly do rukou členů komise.

Prostor pro odhalení nezákonností prokuratury a rehabilitace odsouzených se ale neustále zmenšoval: „*Po zasedání ÚV KSČ v dubnu 1969, kdy došlo k výměně stranických vůdců, se však prostor pro práci komise začal zužovat a bylo zřejmé, že ne všechny úkoly komise bude asi možné realizovat. Nastal závod s časem (...)*“ (Štěpán, 1991, str. 3). K této rehabilitaci odsouzených v procesu s Miladou Horákovou a spol., která probíhala mezi lety 1968–1973, tedy nakonec nedošlo a vše bylo opět utajeno a zneprístupněno až do konce komunistického režimu (Kaplan, 2008). Dokumentační komise stihla alespoň 10. července 1969 dopsat zprávu, která dokumentuje činnost státní prokuratury v letech 1948–1952 a poskytuje tak dostatečný důkaz o nezákonných postupech. Tato zpráva však nebyla zveřejněna a místo toho byla utajena a nejspíše i zničena. Jeden její výtisk byl mým dědou uschován a zpráva se tak po sametové revoluci 1989 dočkala zveřejnění a napomáhala při pozdějších rehabilitacích odsouzených v politických procesech (Štěpán, 1991). Většina pracovníků komise byla s nástupem normalizace nucena odejít a jejich dosavadní práce tak byla přerušena. Rehabilitace odsouzených v procesu s Miladou Horákovou a spol. tedy proběhla až v červnu roku 1990 (Kaplan, 2008).

3.3 Osud dopisů v období normalizace až do roku 1989

Po dopsání výše zmíněné zprávy a kvůli personálním změnám ve vedení prokuratury, spolu s nastupující normalizací, byli členové komise v roce 1969 ze dne na den propuštěni. Hned následujícího dne po vyhození jim bylo odepřeno vrátit se na pracoviště pro své věci. Lubomír Štěpán si naštěstí v den propuštění dokázal odnést z kanceláře své nejnmutnější věci a mezi ně se mu podařilo schovat i dopisy všech popravených. Generální prokuraturu dobře znal a odešel tak zadním vchodem, kde ho nikdo nekontroloval, a dopisy tak bylo možné bezpečně vynést. Tímto krokem ale samozřejmě hodně riskoval. Dopisy byly uloženy v Praze v bytě u sousedů Štěpánových po dobu čtyř dnů. Ve vlastním bytě je JUDr. Štěpán nemohl uschovat, protože kdyby si někdo na prokuratuře povšiml, že v dokumentaci chybí, první kroky vyšetřovatelů by logicky vedly k právě vyhozeným členům rehabilitační komise. Lubomír Štěpán dopisy po čtyřech dnech přesunul do domku mimo Prahu, který rodina vlastnila. Tento dům se nachází v obci Vrdy, v nynějším okrese Kutná Hora. Na místě se dopisy zabalily do voskovaného plátna, aby se uchránily před vlhkem, a uschovaly se na půdu pod linoleum. Takto byly dopisy všech popravených schované dvacet let, až do pádu komunismu v roce 1989 (Štěpán, 2017).

Není jasné, jaký by byl další osud dopisů, kdyby je Lubomír Štěpán tehdy nevezal a neschoval. Je možné, že by byly s dalšími dokumenty skartovány, v lepším případě by zůstaly ležet na Generální prokuratuře a čekaly, až je po revoluci někdo objeví. Jejich osudem si nemohl být nikdo jistý, a právě proto se Lubomír Štěpán rozhodl takto zachovat. Chtěl mít jistotu, že dopisy nikdo nezničí a že se nakonec přeci jen dostanou ke svým adresátům (Štěpán, 2017).

3.4 Předání dopisů rodině

Po sametové revoluci, která proběhla 17. listopadu 1989, a znamenala konec komunistické vlády, se stala ministryní spravedlnosti JUDr. Dagmar Burešová. Ta začala po dopisech pátrat. Dopisy byly v té době stále uschovány v domku ve Vrdech. Mojí babičce, JUDr. Ivě Štěpánové, se díky osobním kontaktům s tehdejším šéfem prezidentské kanceláře JUDr. Josefem Lžičarem podařilo domluvit schůzku s Dagmar Burešovou, které se dopisy předaly. Tato schůzka podle dochovaných poznámek JUDr. Lubomíra Štěpána proběhla 23. ledna 1990 (Štěpán, archiv autora, 1990). Několik dní nato, tedy ještě v lednu

1990, proběhlo předání dopisů sestře Milady Horákové, Věře Tůmové. Tato informace je patrná z faksimile dopisu Jany Kánské (dcery Milady Horákové), psaného Dagmar Burešové, který je otisknut v knize *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě* (2001). Konkrétní den napsání tohoto dopisu je bohužel nečitelný, ale s určitostí byl psán v lednu 1990. Jana Kánská v něm ministryni spravedlnosti děkuje za nalezení dopisů a jejich předání Věře Tůmové a omlouvá se, že se té schůzky nemohla zúčastnit: „*Velmi se omlouvám, že jsem nemohla být přítomna ve chvíli, kdy jste tuto vzácnou památku předávala mojí tetě a Dr. Krouskému, ale nebylo možno, abych v tak krátké době mohla uskutečnit cestu domů.*“ (Kánská In Dvořáková, Doležal, 2001, str. 316). Jana Kánská, která se v roce 1968 přestěhovala za svým otcem Bohuslavem Horákem do USA, se do Prahy na návštěvu vrátila v únoru roku 1990 (Anýž, 2020). Po čtyřiceti letech se tak dopisy ke konci ledna roku 1990 konečně dostaly k právoplatným majitelům.

Všechny výše popsané části cesty dopisů, které nejsou veřejnosti známy, jsou dokládány například i závěrečnými poznámkami od Zdeňka Urbánka v prvním vydání a publikaci těchto dopisů z roku 1990: „*Teprve na počátku roku 1990, díky změnám prosazeným v listopadu a v prosinci 1989, podařilo se ministryni spravedlnosti JUDr. Dagmar Burešové přijít na stopu dopisů. Zachovaly se zásluhou několika neohrožených lidí. Dík patří zejména JUDr. Lubomíru Štěpánovi, který dopisy naposled opatroval a odevzdal je JUDr. Burešové.*“ (Urbánek, 1990, str. 76). Tato zmínka, která však odhaluje pouze zlomek cesty těchto dopisů, je však skoro jediná. Stalo se tak vzhledem k tomu, že tato cesta nebyla nikdy plně uveřejněna, a také k tomu, že pozůstalá rodina, zejména Jana Kánská, když dopisy obdržela, nejevila příliš velký zájem o to, aby se dozvěděla, kde se dopisy nacházely. Je to zřejmě pochopitelné, podstatná byla skutečnost, že dopisy, které jí a její rodině náleží, obdržela. V následujících letech se ale stávalo, že na otázku, kde se dopisy celá ta léta nacházely, padala odpověď, že nejspíše někde v archivech. Stalo se tak například v televizním pořadu *Show Jana Krause* v roce 2017, kde byla Jana Kánská hostem. Když došlo během rozhovoru o premiéře filmu *Milada* na téma předání dopisů a místa, kde se do té doby nacházely, odpověděla: „*Celou tu dobu byly ukryty zřejmě v nějakých archivech. A potom v roce 1990 v lednu paní ministryně je našla a dala je konečně rodině.*“ (Kánská In Show Jana Krause, 2017, 03:00). Podobně tomu bylo v rozhlasovém dokumentu *Nepokořený duch – Životní příběh Milady Horákové*, který byl vytvořen v roce 2002, a znovu uveřejněn v roce 2020 k sedmdesátiletému výročí poprav, Českým rozhlasem Vltava. V posledním díle tohoto dokumentu Jana Kánská vzpomíná:

„(...) tenkrát nám ty dopisy nebyly předány, přes opětovnou urgenci. Nikdy nebyly uvolněny ze svazku *Státní bezpečnosti*, a teprve po roce 1989 se objevily, (...)“ (Kánská In *Nepokořený duch*, 2002, 18:55). Tuto informaci tak přejala jak média, tak tvůrci dokumentů a filmů, a také někteří autoři knih o Miladě Horákové. Této medializaci po roce 1989 a porovnání příběhu dopisů s realitou se bude podrobněji věnovat praktická část této práce.

4 Publikace dopisů Milady Horákové

Pozůstalá rodina Milady Horákové již v roce 1990 s publikací dopisů souhlasila a dopisy tak byly vydány v tomtéž roce. Texty jsou sice soukromého charakteru, ale jejich důležitost a význam vzhledem k okolnostem jejich vzniku a zejména k problematice občanských a lidských práv nelze popřít (Urbánek, 1990). První publikaci, která je již zmíněna v předchozí kapitole, vydalo nakladatelství Lidové noviny tedy už v roce 1990. Od té doby byly otištěny ještě několikrát, například nakladatelstvím EVA či nakladatelstvím Ministerstva obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb. Vydána byla dokonce i audiokniha dopisů. Zajímavostí je, že před samotnou první knižní publikací byly dopisy v roce 1990 poskytnuty tvůrcům dokumentárního filmu *Případ Dr. Horáková*, který je tak poprvé představil širší veřejnosti. Tento fakt vyplývá z rozhovoru s Věrou Tůmovou, sestrou Milady Horákové, který je v tomto dokumentárním filmu obsažen (*Případ Dr. Horáková*, 1990). Bližší informace jsou uvedeny v kapitole věnující se přímo tomuto dokumentárnímu filmu.

Dopisy se také staly součástí několika jiných publikací zabývajících se buď přímo osobou Milady Horákové, nebo justičním procesem s Miladou Horákovou a spol. Kompletně jsou dopisy obsaženy například v knize *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, od autorů Jiřího Doležala a Zory Dvořákové, která byla vydaná v roce 2001 nakladatelstvím EVA. Stejně tak je tomu v knize *Jdu s hlavou vztyčenou* od Daniela Anýže, vydané v roce 2020 nakladatelstvím Zeď. Dopisy se vyskytují i v dalších knižních publikacích, které se věnují osobě Milady Horákové, ale spíše jen jako několikařádkové úryvky. Takto je to například v knize *Milada Horáková: justiční vražda* od Miroslava Ivanova, která vyšla v roce 2018 v nakladatelství XYZ, ale také v jejím prvním vydání s názvem *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*, vydaném v roce 1991 nakladatelstvím Betty. Úryvek jednoho z dopisů lze ale také najít například na vnitřní části přebalu knihy *Mám klid ve svém svědomí* od Jana Synka z roku 2020. Dopisům tak byla po

jejich publikování v roce 1990 přirozeně věnována pozornost – jak médií, tak veřejnosti.

5 Medializace dopisů po roce 1989

5.1 Předmět výzkumu

Vzhledem k výše zmíněnému publikování a zveřejnění dopisů Milady Horákové v roce 1990, a tedy nově vzniklému veřejnému zájmu, se bude tato praktická část práce věnovat mapování jejich medializace po roce 1989 až do současnosti, tj. do konce roku 2022.

První sledovanou částí medializace v rámci tohoto výzkumu budou dokumentární filmy a série vzniklé po roce 1989, které se věnují osobě Milady Horákové či politickému procesu s Miladou Horákovou a spol., a zmiňují poslední dopisy popravených v tomto procesu. Druhou sledovanou částí budou články tištěných celostátních médií po roce 1989, zmiňující dopisy Milady Horákové. Knižní publikace z doby po roce 1989, které se ve větší míře dopisům věnují nebo je přímo obsahují, byly již zmíněny v předchozí kapitole o publikaci dopisů, takže těmi se tento výzkum podrobněji zabývat nebude. Jednotlivé části výzkumu byly zvoleny tak, aby co nejlépe pokrývaly různé oblasti medializace a poskytly do ní tak pokud možno co nejkomplexnější vhled. Medializaci dopisů Milady Horákové tak kromě knih, což je médium jim vlastní, vzhledem k jejich publikaci a podobě, bude možné posoudit jak z psaných médií, tak z těch audiovizuálních, kde je původně psaný dokument přetvářen do audiovizuální formy a dostává se tak k širšímu publiku.

Tyto jednotlivé části budou zkoumány kvalitativní obsahovou analýzou. V případě zjištění zmínění cesty dopisů Milady Horákové v jakémkoliv z těchto dvou částí bude použita také komparativní metoda ve smyslu porovnání uvedené informace s cestou dopisů, jak je uvedena v této práci. Cílem tohoto výzkumu tak bude co nejlépe a co možná nejobsáhleji postihnout medializaci dopisů Milady Horákové po roce 1989. Tím si výzkum klade za cíl zjistit, jak se s dopisy po jejich publikaci pracuje, jak o nich informují tištěná média, při jakých příležitostech a v jakých kontextech jsou nejčastěji uváděny. K čemu se v mediálním světě používají, jak je zmiňován jejich příběh, jejich cesta a celkově jejich důležitost v otázce lidských práv. Dále také zmapovat jejich přínos pro pochopení osoby Milady Horákové, vykonstruovaných procesů 50. let a celkově období komunismu v Československu.

Jednotlivým částem výzkumu a jejich realizaci se budou dále podrobněji věnovat

následující samostatné kapitoly této práce. Výsledky výzkumu by pak měly umožnit dostatečný vhled do medializace dopisů Milady Horákové, zmapovat ji, dotvořit a uzavřít tak jejich cestu, od napsání až do současnosti.

5.2 Kvalitativní obsahová analýza

Kvalitativní obsahová analýza je, jak uvádí Mayring (2000), analýza, jejímž předmětem zkoumání jsou různé druhy zaznamenané komunikace. Může se tak jednat například o psané dokumenty, archivní spisy, video záznamy, fotografie, přepisy rozhovorů, dopisy, přepisy proslovů, novinové články, filmy a dokumentární série a mnoho dalších. Jejím cílem není pouze postihnout zjevný obsah analyzovaného materiálu, ale také vkládání jej do kontextu modelu komunikace, v jehož rámci se definují cíle dané analýzy. Výsledkem je poté systematická textová analýza. Obsahová analýza, jak ji uvádí Tracy G. Harwood a Tony Garry (2003), je metoda analyzování obsahu různých vizuálních a verbálních dat, která se díky systematickému rozřazování do různých kategorií lépe interpretují a lze jim tak lépe porozumět a analyzovat je. Obsahová analýza může být jak kvalitativní, tak kvantitativní. Ve výzkumu na kvalitativní úrovni, kterým je mimo jiné kvalitativní obsahová analýza, se data analyzují induktivně. Dochází k hloubkovému popisu, ke komparaci dat, k zohlednění kontextu, sledování vývoje a zohlednění různých dalších podmínek. Nevýhodou může být nízká transparentnost či větší míra subjektivity. Výhodou obsahové analýzy naopak je, že analyzovaný materiál nepodléhá zkreslení a jiným chybám, které mohou vznikat například při rozhovorech či pozorování (Hendl, 2016). Výzkumným materiálem, jak bylo již výše uvedeno, jsou tedy vizuální či verbální dokumenty. „*Za dokumenty se považují taková data, která vznikla v minulosti, byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum.*“ (Hendl, 2016, str. 208). Vybrány z analyzovaného materiálu jsou pouze ty části, které jsou relevantní pro výzkum. Výsledky kvalitativních obsahových analýz jsou poté podloženy citacemi či úryvky z analyzovaného materiálu, stejně tak jako relevantní literaturou (Krippendorff, 2013). Proces zpracování výzkumu začíná definicí výzkumných otázek, poté se definují zkoumané dokumenty a hledají se všechny relevantní k výzkumu, následuje pramenná kritika a na závěr se pomocí interpretace dokumentů odpovídá na položené výzkumné otázky (Hendl, 2016).

Kvalitativní obsahová analýza z historického hlediska prošla několika fázemi. Obsahová analýza jako taková má kořeny hluboko v minulosti. Ve 20. a 30. letech

minulého století byla definována kvantitativní obsahová analýza. V reakci na to začala být později, zhruba v polovině minulého století, kritiky kvantitativní metody užívána kvalitativní obsahová analýza (Mayring, 2000). Obsahová analýza jako metoda výzkumu vychází primárně ze společenských a behaviorálních věd, historicky má silné základy především v komunikačních studiích, žurnalistice, sociologii a psychologii, ale dnes již přesáhla i do oborů jako je například zdravotnictví (Neundorf, 2002).

5.3 Realizace výzkumu

5.3.1 Dokumentární filmy, série a snímky natočené po roce 1989

Pro tuto část výzkumu byly vybrány všechny zásadní dokumentární filmy či série, které se věnují Miladě Horákové a jejímu procesu, natočené po roce 1989 až do současnosti. Zahrnut byl i celovečerní snímek *Milada* z roku 2017. Analyzovanými dokumenty jsou: dokumentární film *Případ Dr. Horáková* z roku 1990, dokumentární film *Dopisy z cely smrti* z roku 2008, dokumentární série *Proces H* z roku 2009, díl *Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950)* z pořadu *Slavné dny* z roku 2011 a film *Milada* z roku 2017.

Případ Dr. Horáková je celovečerní dokument režiséra Jana Mudra z roku 1990. Jedná se tak o první a zcela zásadní dokument, který již rok po revoluci zmapoval život Milady Horákové a popsal vykonstruovaný politický proces se skupinou Milada Horáková a spol. Dokument obsahuje jak autentické záběry z procesu, tak rozhovory s pamětníky a pozůstalou rodinou Milady Horákové. Mimo to obsahuje také rozhovor s Františkem Přeučilem, spoluodsouzeným v procesu Milada Horáková a spol.

Dopisy z cely smrti je dokumentární film režiséra Marcela Petrova z roku 2008. Tento dokument se zabývá několika osobami odsouzenými k smrti komunistickým režimem v letech 1949 až 1953 a Milada Horáková je jednou z nich. Konkrétně se dokument zaměřuje na poslední dopisy odsouzených. Prostor pro Miladu Horákovou v tomto dokumentu není nijak velký, ale věnuje se právě posledním dopisům, takže je pro tento výzkum relevantní.

Dokumentární série *Proces H* režiséra Martina Vadase z roku 2009 obsahuje deset dílů, které se věnují jednotlivým dnům procesu a vedle autentických dobových nahrávek a záběrů z procesu také jednotlivým medailonkům obžalovaných, soudců, prokurátorů a několika svědků. Svým provedením a použitím dobových dochovaných nahrávek se tak

jedná o zásadní historickou dokumentární sérii.

Mezi analyzovaný materiál jsem se rozhodla zařadit i jeden díl pořadu *Slavné dny* z internetové televize Stream.cz, který se týká osoby Milady Horákové a její popravky. Jedná se o díl 27. *červen 1950: Den, kdy byla popravena Milada Horáková* od autorů Pavla Zuny a Martina Krušina z roku 2011. V tomto pořadu se sice jedná vždy o krátký a velmi stručný popis událostí a medailonky osob, ale vzhledem k tomu, že je často využíván jako vzdělávací prostředek ve výukách a zmiňuje dopisy Milady Horákové, je pro tento výzkum relevantní.

Posledním analyzovaným materiálem je životopisný a historický snímek *Milada* režiséra Davida Mrnky z roku 2017. Jedná se o český film natočený v angličtině s mezinárodním obsazením, aby zaujal i zahraniční publikum a přiblížil osud Milady Horákové a vykonstruovaný proces nejen divákům v Česku, ale i v zahraničí. Příběh tak divákovi přibližuje kariéru Milady Horákové, věznění nacisty a komunisty, vykonstruovaný politický proces a následné odsouzení k smrti.

V této části se bude kvalitativní obsahová analýza věnovat zejména tomu, v jaké míře se vybrané dokumentární filmy a série věnují dopisům Milady Horákové. Jak je zmiňují a k čemu je používají, jinými slovy, v jakých momentech se jimi zabývají, a s jakým účelem; můžeme-li najít nějaké společné rysy v medializaci dopisů ve všech těchto dokumentárních filmech, či nikoliv. Jak jsou použity v kontextu lepšího pochopení osoby Milady Horákové a temných 50. let. Dále také jak a jestli se věnují cestě dopisů, případně jak tuto cestu portrétní. V případě, že jejich cestu portrétní, zaměří se obsahová analýza také na porovnání této cesty s realitou.

5.3.2 Články celostátních tištěných médií publikované po roce 1989

Tato část výzkumu se zaměří na medializaci dopisů Milady Horákové v tištěných celostátních médiích od roku 1996 až do současnosti, tedy do konce roku 2022. K analýze byla použita databáze Newton Media Search, která nabízí archiv mediálních zpráv zhruba od roku 1996 do současnosti. Hledání relevantních článků probíhalo pomocí klíčových slov „Milada Horáková“ a „dopis“, včetně jejich morfologických variací. Výběr byl vztažen pouze na publicistické, zpravodajské a kulturní články, spolu s články z časopisů o životním stylu vydané v České republice. Z výsledného souboru jednoho tisíce článků byly odstraněny tzv. dopisy redakci, články týkající se dopisů ohledně ulice Milady

Horákové a další s tématem nesouvisející články. K analyzování jich tak bylo vybráno pět set, přičemž relevantních pro výzkum, tedy těch, které obsahovaly informace o posledních dopisech Milady Horákové, bylo sto šedesát sedm. Z tohoto počtu tak bude následující kvalitativní obsahová analýza vycházet.

Předmětem výzkumu je zmapovat medializaci dopisů Milady Horákové v tištěných médiích v České republice po pádu komunismu. Zejména se tak bude analýza věnovat tomu, jak o dopisech tištěná média informují, při jakých příležitostech a v jakém kontextu jsou uváděny. Jsou-li nějaké společné rysy, které můžeme pozorovat napříč medializací dopisů v tištěných médiích. V jakých letech se dopisům média nejvíce věnovala a proč. Jak jsou použity pro lepší pochopení příběhu Milady Horákové, její osoby a celého soudního procesu. Zdali jsou v člancích řádky z dopisů citovány, či jen okrajově zmíněny. Dále také k čemu jsou v člancích používány a jestli je zmiňována jejich cesta, případně jak tuto cestu portrétní. V případě, že jejich cestu portrétní, zaměří se obsahová analýza opět také na porovnání této cesty s realitou.

5.4 Analýza vybraných dokumentárních filmů, sérií a snímku

5.4.1 Případ Dr. Horáková

Hned v první minutě dokumentárního filmu *Případ Dr. Horáková* jsou použity záběry na poslední dopis Milady Horákové. Je to poprvé, kdy se objevily originály dopisů takto na veřejnosti a v nějakém dokumentárním filmu. Filmařům je tehdy roku 1990 propůjčila Jana Kánská s Věrou Tůmovou a podle jejích slov lze usuzovat, že to bylo ještě před prvním vydáním dopisů téhož roku. „(...) že snad jednou, až se to uveřejní, že lidi poznají i podle tohodle, že to musela být hrozně statečná osoba.“ (Případ Dr. Horáková, 1990, 1:16:48). Tyto záběry a citování z dopisů jsou tak velmi zásadní, protože se jedná o první zpracování tématu dopisů a jejich představení veřejnosti. Dokument je motivem dopisů orámován, což je jev, který lze sledovat i u několika dalších dokumentárních filmů vznikajících v pozdějších letech. V první minutě se tedy kromě záběrů na poslední dopis vyskytne citování závěrečných slov z předposledního dopisu, tj. dopisu, který psala Milada Horáková 26. června před poslední návštěvou rodiny. Citace pak volně přejde do pár řádků z prvního dopisu, což je lehce zavádějící, protože to není nijak výrazně odděleno. Oba tyto dopisy jsou věnovány všem nejbližším. Ve dvacáté deváté minutě jsou opět dopisy citovány. Tentokrát dopis třetí, tedy adresovaný sestře Věře s manželem. Opět je zde

opomenuta určitá část textu a jsou citovány dvě různé pasáže bez výraznějšího oddělení. Po skončení dobových záběrů výpovědi Milady Horákové ze soudního líčení, v jedné hodině a sedmi minutách filmu, je opět citovaná stejná pasáž z předposledního dopisu jako na začátku filmu, společně se záběry na dopisy (Případ Dr. Horáková, 1990). Při rozhovoru s Janou Kánskou a Věrou Tůmovou, kde popisují poslední návštěvu před popravou, Věra Tůmová zmiňuje: „(...) a pak teprve napsala ještě ten jeden dopis, (...), což je obdivuhodný v tom směru, že to byl dopis napsanej asi půl druhý hodiny před popravou, a je psaný tak strašně krásně, a přitom tak nesentimentálně, a tak pevnou rukou (...).“ (Případ Dr. Horáková, 1990, 1:16:25). V této části se opět vyskytují záběry na originály dopisů. V samotném závěru filmu je záběr na dokument s posledním přáním Milady Horákové, čímž bylo právě předání dopisů. Celý dokument končí citováním několika řádků, tentokrát z posledního dopisu. Opět jsou citovány různé pasáže, které na sebe nenavazují, a doplněny jsou záběry na poslední dopis (Případ Dr. Horáková, 1990).

V tomto dokumentu jsou tak použity dopisy k dotvoření příběhu života Milady Horákové a vykonstruovaného politického procesu rovnou několikrát. O cestě dopisů se dokument nezmiňuje. Jak už bylo výše naznačeno, citování pasáží z dopisů celý dokument ohraničuje, a tedy by se dalo říct, že pomocí dopisů je divák provázen celým obsahem dokumentu. K předčítání byly vybrány takové úryvky, které svým obsahem ilustrují sílu osobnosti Milady Horákové a zejména navozují motiv odcházení, jenž má v divákovi podpořit pochopení jejího nespravedlivého a tragického konce. Vzhledem k tomu, že poslední dopisy psané před popravou jsou velmi emotivní, jejich použití působí na diváka velmi emotivně a zanechává v něm dojmy, které by bez jejich zahrnutí do scénáře dokument zřejmě v takové míře nevyvolal. Tento dokumentární film tak jako úplně první s dopisy Milady Horákové pracoval v audiovizuální podobě a představil je, spolu s životem Milady Horákové a vykonstruovaným politickým procesem, širšímu publiku. Podobnou formu zpracování můžeme v následujících letech sledovat i u dalších vzniklých dokumentárních filmů a sérií na toto téma.

5.4.2 Dopisy z cely smrti

Tento dokumentární film z roku 2008 se věnuje osobě Milady Horákové méně než ostatní, vzhledem k tomu, že jsou v něm krátce uvedeny příběhy, a hlavně poslední dny života, hned několika popravených osob. Hlavním tématem jsou však právě poslední dopisy popravených.

Zhruba ve třicáté čtvrté minutě dochází k první citaci z posledního dopisu Milady Horákové. Spolu s tímto citováním, kterému byl ve snímku poskytnut poměrně velký prostor, se v dokumentu objeví záběr na originál tohoto dopisu a jeho text. K další citaci posledního dopisu, tentokrát přímo jeho několika úvodních řádků, pak dochází zhruba dvě minuty poté. Citování je znovu podpořeno několika záběry na originál dopisu. Jinak se tento dokument o cestě dopisů popravených zmíní spíše v obecné rovině a sděluje, že všechny poslední dopisy popravených byly adresátům odepřeny a nalezeny byly až v roce 1990. Informace zveřejněná v dokumentu Tomášem Hornofem, že se většina dopisů nacházela v soudních spisech, potvrzuje domněnku vyslovenou v první části práce o tom, že se dopisy Milady Horákové nacházely do roku 1968 právě tam (Dopisy z cely smrti, 2008).

Načtení obsahu dopisů je v tomto dokumentárním filmu logické a nutné pro pochopení a ucelený vhled do problematiky posledních dopisů obětí soudních procesů 50. let. Vzhledem k tomu, že se jedná o vyprávění zejména o posledních dnech popravených, byla zde možnost poskytnout předčítání dopisů více času než u ostatních dokumentů. Zvolení si k citaci posledního dopisu, který je věnován všem blízkým a je tak závěrečným rozloučením, je možné pozorovat u většiny dokumentárních sérií a filmů věnujících o Miladě Horákové, a tento snímek tak není výjimkou.

5.4.3 Proces H

Jedná se o desetidílnou dokumentární sérii, která se v jednotlivých dílech věnuje jednotlivým odsouzeným a dalším účastníkům procesu, společně s ostatními událostmi soudního přeličení. To vše za použití autentických záběrů a výpovědí. Osobou Milady Horákové se zabývá první díl. V této části však není žádná zmínka o posledních dopisech. Ta se objeví až v desátém, tedy posledním dílu. Ve třicáté osmé minutě se zmiňuje psaní posledních dopisů, spolu se záběrem na originál posledního dopisu. Aleš Kýr, historik Vězeňské služby ČR, zde zmiňuje: „*No a v takových podmínkách napsala těch osmnáct dopisů svým příbuzným a svým známým.*“ (Proces H, 2009, 38:00). Toto je však chybná informace, protože dopisů je deset, ale jsou psány na osmnácti stránkách. Zhruba ve čtyřicáté třetí minutě je poprvé citováno několik řádků z posledního dopisu. Také se posléze objeví informace, že po dopsání posledního dopisu, tedy jen pár hodin před popravou, jej Milada Horáková předala svému advokátovi JUDr. Vladimíru Martinovi, což v žádném dokumentárním filmu ani sérii do této chvíle nezaznělo. Po této zprávě následuje

poslední citování z dopisů. Jedná se o závěrečné řádky z posledního dopisu (Proces H, 2009). Pro předčítání z dopisů v tomto dokumentu je použit hlas Libuše Šafránkové, k čemuž se média v následujících letech ještě několikrát vracela, protože tato známá herečka disponovala pro Čechy oblíbeným až ikonickým hlasem, který velmi citlivě vystihoval mj. právě poslední slova Milady Horákové. Jiné zmínky o dopisech či jejich cestě se v této dokumentární sérii nevyskytují.

Opět jsou tedy dopisy použity k dotvoření celého tragického příběhu Milady Horákové a ostatních odsouzených, i když o posledních dopisech dalších popravených v tomto procesu dokumentární série vůbec nehovoří, a to i přes to, že se jejich osobám ve velké míře věnuje. Vybrán ke čtení je znovu pouze poslední dopis, a to kvůli působivému motivu odcházení a blížícího se konce, spolu s faktem, že jde o poslední loučení Milady Horákové se svými milovanými. Dopisům však celkově není věnován nijak význačný prostor a poprvé jsou zmíněny až v desátém, tedy závěrečném dílu.

5.4.4 Slavné dny: Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950)

Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950) je několikaminutový díl pořadu *Slavné dny*. Nejedná se tak o velký dokumentární film, ale i v těchto několika minutách jsou dopisy Milady Horákové zmíněny a mohou se tak díky tomu dostávat v rámci výuk ve školách ke studentům a mladším generacím.

Celé video je stejně jako u dokumentu *Případ Dr. Horáková* uvedeno právě samotnými dopisy. Celé vyprávění se tak zahájí tím, že Milada Horáková píše v cele své poslední dopisy. Záběry na dopisy jsou totožné se záběry z dokumentu *Případ Dr. Horáková*. Následuje citování několika řádků z posledního dopisu. V závěru videa, konkrétně v páté minutě, se opět autoři vrací k posledním dnům života Milady Horákové a psaní dopisů. Objevuje se také informace o tom, že rodina obdržela dopisy až v roce 1990. Celé video končí opět citováním z posledního dopisu, kde je přečteno několik pasáží, které na sebe nenavazují (*Den, kdy byla popravena Milada Horáková*, 2011).

Stejně jako v dokumentu *Případ Dr. Horáková* je tak celé video pojednávající o osobě Milady Horákové dopisy orámováno. Dopisy zde slouží k dotvoření příběhu a navození silných emocí. Tato skutečnost je samotnými autory pořadu ve videu sdělena: „*Dokonce i osobní dopisy, při jejichž čtení se dodnes nemůžete ubránit pohnutí, byly*

chápany jako nebezpečí, a rodina je dostane až v roce 1990“. (Den, kdy byla popravena Milada Horáková, 2011, 05:18). Cesta dopisů je tak zmíněna pouze touto formou. I zde nás dopisy provází celým příběhem a působí na diváka silným emočním dojmem.

5.4.5 Milada

Snímek *Milada* z roku 2017 pracuje s dopisy Milady Horákové zajímavou formou. Celý snímek je právě posledními dopisy orámován a samotné dopisy, zejména jejich cesta, v něm hrají důležitou roli. Film je otevřen tematikou dopisů a věnuje se jejich příběhu, který je ale jiný než jejich reálná cesta. Již v prvních třiceti vteřinách filmu je tato cesta uvedena mylně. Děj začíná, tím, že po pádu komunismu dva pracovníci v archivu narazí na složku nadepsanou Milada Horáková, a v ní najdou všechny poslední dopisy Milady Horákové (Milada, 2017). Jak je již uvedeno v části o cestě dopisů v této práci, skutečnost byla jiná a dopisy v žádném archivu v roce 1990 uloženy nebyly. Dvacet let, spolu s ostatními dopisy popravených v tomto procesu, byly schovány JUDr. Lubomírem Štěpánem v domku ve Vrdech na půdě v podlaze. Lubomír Štěpán s manželkou ihned po pádu komunistického režimu kontaktovali prezidentskou kancelář a byla dohodnuta schůzka s tehdejší ministryní spravedlnosti JUDr. Dagmar Burešovou, kde jí byly dopisy v lednu 1990 předány.

Snímek se pak hned v úvodu dopodrobna věnuje setkání Dagmar Burešové s Janou Kánskou a oficiálnímu předání posledních dopisů rodině. K této schůzce však ve skutečnosti nedošlo, jak je patrné z dopisu pro Dagmar Burešovou od Jany Kánské z ledna 1990, který byl již zmíněn v jedné z předchozích kapitol této práce. V tomto dopisu, otištěném v knize *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, Jana Kánská za nalezené matčiny dopisy Dagmar Burešové děkuje a omlouvá se, že nemohla být přítomna na schůzce, kde byly dopisy předány její tetě Věře Tůmové (Kánská In Dvořáková, Doležal, 2001). V této části je důležité poznamenat, že snímek *Milada* samozřejmě obsahuje filmovou nadsázku a neklade si za cíl zcela pravdivě popisovat minulé události, vzhledem k tomu, že se nejedná o dokumentární film. Hned tyto dvě úvodní scény, obsahující dopisy, se tak však od reality velmi liší.

V této druhé úvodní scéně také dochází zhruba ve třetí minutě filmu k prvnímu citování z dopisů. Tentokrát jsou citována úvodní slova z prvního dopisu. V této citované úvodní části si tvůrci filmu jeho text hodně upravili a došlo ke změně slovosledu i pořadí vět, nejspíše aby se text stylisticky více podobal současnosti (Milada, 2017). Tento fakt ale

může zkreslovat celkový dojem, který divák z dopisů nabude. Změn je tolik, že dochází v podstatě k vytvoření zcela nového textu. Jak již bylo poznamenáno, snímek *Milada* obsahuje určitou filmovou a uměleckou nadsázku a snaží se osobu i příběh Milady Horákové zpopularizovat a přiblížit širšímu publiku, avšak tyto poslední dopisy nesou i svou formou určité svědectví tehdejší doby a zejména svědectví o osobě Milady Horákové. Ta pak mohou být těmito úpravami zkreslována a podávat příjemci mylný obraz. Stejně je tomu i u několika úvodních řádků ze sedmého dopisu, tedy dopisu dceři Janě, do kterého citování volně přejde. Po této scéně přichází příběh života Milady Horákové.

Po hodině a jednačtyřiceti minutách filmu vidíme záběr na herečku Ayelet Zurerovou, ztvárňující Miladu Horákovou, jak v cele píše poslední dopisy (Milada, 2017). Ty jsou zde psány inkoustovým perem na výrazně bílý papír, což se také liší od reality, protože všechny dopisy popravených mohly být psány pouze inkoustovou tužkou na zažloutlé papíry a poté byly vsazeny do stejně barevných obyčejných obálek. Dopisy jsou v této scéně po dopsání převzaty zřejmě dozorci, u čehož je také možné spekulovat, jak tomu bylo ve skutečnosti, vzhledem k informaci z dokumentární série *Proces H*, kde Aleš Kýr, historik Vězeňské služby ČR, sděluje informaci, že dopisy Milada Horáková předala po dopsání svému advokátovi JUDr. Vladimíru Martinovi. „(...) v ranních hodinách, asi kolem půl třetí, předala svůj poslední dopis advokátu Martinovi.“ (Proces H, 2009, 44:08). Po několika následujících minutách filmu, zhruba v hodině a padesáti dvou minutách, ve scéně bezprostředně po popravě Milady Horákové, dochází opět k citaci sedmého dopisu – tedy dopisu dceři Janě – a k čteným úpravám textu. Touto scénou s dopisy se příběh vrací na začátek, tedy na fiktivní schůzku, na níž došlo v roce 1990 k oficiálnímu předání dopisů Janě Kánské, a na fiktivní tiskovou konferenci. Dochází tím k uzavření této tematiky a ohraničení celého filmu právě tématem dopisů. Poslední citace z dopisů přichází v samotném závěru filmu, kde jsou spojeny a opět velmi upraveny řádky z dopisu Janě, z předposledního dopisu a posledního dopisu (Milada, 2017).

V tomto snímku jsou tak dopisy použity jako rámeček celého příběhu a pomáhají jej dotvořit. Dochází tak k podobnému zařazení dopisů do životního příběhu Milady Horákové, jako například u dokumentárního filmu *Případ Dr. Horáková*, kdy je divák pomocí dopisů dějem provázen. Opětovně se nám také autoři skrze citování dopisů snaží Miladu Horákovou přiblížit, i když si, jak již bylo poznamenáno výše, obsah dopisů ve

filmu upravují. Nejvíce byl v tomto snímku citován dopis dceři Janě, vzhledem k celému orámování dokumentu scénami právě s ní. Cesta dopisů je zde uváděna nejvíce ze všech výše analyzovaných dokumentů, patrně s ohledem na to, že se jedná o filmařsky atraktivní část příběhu. Silně medializovaná je tak bohužel chybná cesta dopisů.

5.4.6 Závěr obsahové analýzy dokumentárních filmů, sérií a snímku

U všech výše analyzovaných dokumentárních filmů, sérií a snímku, které se alespoň okrajově dopisům Milady Horákové věnovaly, můžeme najít určité společné rysy. Tedy rysy, které v rámci medializace dopisů obsahuje audiovizuální tvorba spojená s Miladou Horákovou a vykonstruovaným politickým procesem. Poslední dopisy jsou velmi emotivní záležitostí, která v člověku zanechá silný dojem. O to víc, jsou-li napsané tak citlivým, poetickým a střízlivým způsobem jako dopisy Milady Horákové. Pro tvůrce životopisných dokumentů je tak jejich použití, zvláště pak jejich citování, velmi atraktivní, což je z výše provedených obsahových analýz patrné.

Nejvíce citovaným, a tedy medializovaným dopisem byl poslední dopis Milady Horákové, tzn. dopis loučící se naposledy se všemi milovanými. Filmaři také hojně využívali záběry na originály dopisů, aby podpořili celkový dojem z nich. Často byly také citovány různé pasáže z jednotlivých dopisů, bez jejich výraznějšího oddělení, což může navozovat mylnou představou o dopisech. K záměně slov či jejich zpřeházení docházelo však pouze ve snímku *Milada*. Vzhledem k tomu, že *Případ Dr. Horáková* byl prvním dokumentárním filmem, který s dopisy pracoval, dovoluji si tvrdit, že v některých ohledech udal směr následující tvorbě. Patrné to může být třeba na příkladu s orámováním celého dokumentárního filmu dopisy, tj. způsobem zpracování, ve kterém se tvůrci věnují dopisům hned v úvodu a využijí třeba citace několika řádků, a poté se k nim vracejí opět v závěru, zpravidla po dokončení životního příběhu Milady Horákové a jejího soudního procesu – po popravě. Tento způsob bylo možné pozorovat v několika analyzovaných případech. Samotnou cestou dopisů se dokumentární filmy příliš nezabývají, ve většině případů padne pouze zmínka o tom, že tyto dopisy rodina získala až v roce 1990. Největší výjimkou je v tomto ohledu snímek *Milada* z roku 2017. Obecně lze říct, že dopisy jsou ve všech těchto dokumentárních filmech, sériích a snímku mimo jiné použity zejména pro dotvoření ucelenější představy o osobě Milady Horákové, jejím přesvědčení a obecně pro lepší pochopení jejích myšlenek. Spolu s tím jsou dopisy důležitým svědectvím krutosti komunistické vlády v 50. letech.

5.5 Analýza článků celostátních tištěných médií

Výsledky analyzovaného vzorku, jenž obsahoval sto šedesát sedm mediálních článků, které se zmiňují o dopisech Milady Horákové, a díky nimž lze mapovat medializaci dopisů v tištěných médiích po pádu komunismu, jsou následující: Naprostá většina článků zmiňujících dopisy Milady Horákové o nich psala neutrálně, jen občasně, konkrétně ve dvaceti šesti případech, se spíše výraznějšími pozitivními prvky. Nikdy však negativně, což bylo možné předpokládat. Většinou byly dopisy v člancích zmiňovány v kontextu několika příležitostí, samozřejmě vždy v souvislosti s osobou Milady Horákové, při kterých se právě o ní či vykonstruovaném politickém procesu mediálně hodně mluví. Těmito příležitostmi jsou výročí od popravы odsouzených v procesu Milada Horáková a spol., vydání nové knihy, audioknihy, divadelní hry, dokumentárního filmu, série či celovečerního snímku, dále také odhalení či vytvoření nového pomníku Milady Horákové nebo uvedení nové výstavy v muzeu a závěrem také různé jiné společensko-politické události, jako je například odsouzení bývalé prokurátorky Ludmily Brožové-Polednové, která se na tomto vykonstruovaném procesu podílela. Pouze v sedmnácti případech se nejednalo ani o jednu z výše uvedených příležitostí, která by vedla k napsání článku zmiňujícího dopisy Milady Horákové, a článek tak vznikl bez konkrétní příčiny.

S přehledem nejvíce zmínek o dopisech Milady Horákové nalézáme v člancích, reagujících na nově vydanou publikaci, divadelní hru, dokumentární sérii či film, který se věnuje osobě Milady Horákové. Bylo tomu tak v necelé polovině všech analyzovaných článků. Konkrétně v sedmdesáti šesti případech. Děje se tak zejména kvůli tomu, že všechny tyto vyjmenované druhy umění, vzhledem k potřebě vyvolání u diváka silných emocí, se posledním dopisům věnují, a média, která o těchto novinkách v kultuře informují, se jim tak musí také přirozeně věnovat. S tímto souvisí i fakt, že k těmto filmům, knihám a divadelním hrám poté vzniká v tištěných médiích řada recenzí, které sdělení o dopisech také obsahují. V této skupině článků dochází většinou pouze k okrajové zmínce o dopisech, tzn. že existují, či k informaci, že v posledních dnech života Milada Horáková dopisy psala. Několik řádků z dopisů je citováno zhruba ve dvanácti případech. Jako příklad takového článku lze uvést článek *Opera jako sebereflexe české národní hanby*, který vyšel v Hospodářských novinách v roce 2008, jako recenze na operu *Zítř se bude...*, věnující se procesu s Miladou Horákovou a spol: „*Hluboce dojemný je pokorný a poetický dopis Horákové adresovaný rodině a vlastně i národu: ‚Neteskněte moc!‘ Jemné*

vokály střídá mluvené slovo. „Jděte na louky a do lesů...“ A pak neuvěřitelně silná a vyrovnaná slova o klidném svědomí.“ (Veber, 2008, str. 11). V tomto článku autor uvádí rovněž větu: „Také dopis na rozloučenou je dvojnásob zdrcující, pokud posluchač ví, že ho pozůstalí dostali až po čtyřiceti letech, po pádu komunistického režimu.“ (Veber, 2008, str. 11). Dalším příkladem může být článek v týdeníku Reflex s názvem *Moje máma Milada*, vydaný v roce 2017. V tomto textu reagujícím na premiéru snímku *Milada*, postaveném na rozhovoru s Janou Kánskou, autorka píše: „Prázdné listy papíru zaplnila poslední slova... Film *Milada* rámuje dopisy, které Horáková napsala před popravou svým blízkým. (...) Rodina o dopisy několikrát žádala. Marně. Se svou žádostí neuspěla ani v roce 1968. Jana Kánská listy popsané inkoustovou tužkou spatřila bezmála po půl století.“ (Benešová, 2017, str. 22).

Druhou nejčastější příležitostí výskytu zmínek o dopisech Milady Horákové byla výročí poprav odsouzených v procesu Milada Horáková a spol. Bylo tomu tak ve třiceti sedmi případech z analyzovaného vzorku. V rámci tohoto jevu při výzkumu článků pojednávajících o posledních dopisech lze také pozorovat, že nejvíce mediálně pokrývaná jsou kulatá výročí této poprav. Mediální zájem byl mimořádně vysoký v roce 2020, při příležitosti sedmdesátiletého výročí. Zmíněný rok vyšlo v tištěných médiích dvacet dva článků zmiňujících dopisy. V těchto textech najdeme ze všech uvedených příležitostí početně nejvíce případů, kdy docházelo k samotným citacím dopisů spíše než k jejich okrajové zmínce. Bylo tomu tak v devatenácti případech. Za povšimnutí z této skupiny stojí například články z června roku 2020 o tom, že spolu s autentickými nahrávkami ze soudního procesu budou ze sirén a hlášení v metru v Praze pouštěny úryvky z dopisů Milady Horákové. Takovým článkem je například článek s názvem *Slova Milady Horákové zazní ze sirén*, vydaný Mladou frontou DNES. Příkladem článku, který byl psán k výročí a dopisy cituje hned několikrát s využitím jejich různých pasáží, je článek s názvem *Milada Horáková se stala obětí justiční vraždy*, který vyšel v Lidových novinách v roce 2000. Samotný text začíná citací závěru předposledního dopisu a pokračuje slovy: „Tyto řádky psala dr. Milada Horáková krátce před svou popravou 27. června 1950. V posledních dnech života napsala 11 dopisů, v nichž chtěla povzbudit ty, kteří jejímu srdci byli nejdražší – manžela, dceru Janu, starého tatínka, sestru Věru a jejího manžela. Dopisy jim však nebyly doručeny.“ (Dvořáková, 2000, str. 32). V těchto případech jsou tak dopisy používány v článcích zejména pro dotvoření příběhu života Milady Horákové, celého politického procesu a poprav, a pro celkové lepší pochopení její osoby a přesvědčení.

Dalšími příležitostmi, kdy jsou v tištěných médiích zmiňovány dopisy Milady Horákové, jsou odhalování pomníků, soch či pamětních desek, a vedle toho také zahájení nejrůznějších výstav v muzeích připomínajících totalitní režim v Československu a politické procesy či osobu Milady Horákové. Bylo tomu tak ve dvaceti sedmi článcích z analyzovaného vzorku. V těchto textech došlo jen čtyřikrát k citování několika řádků z dopisů. Velká řada těchto článků obsahovala zmínku o dopisech zejména z důvodu toho, že velké množství památníků slova z posledních dopisů obsahuje nebo se při jejich slavnostních odhaleních dopisy předčítaly. Toto je patrné například z krátké zprávy *Milada Horáková má v Praze pamětní desku*, vydané v Lidových novinách v roce 2002. „*Během pietního aktu, jehož se účastnilo asi 30 lidí, se četl i jeden z dopisů, který Horáková napsala svým blízkým několik dnů před popravou.*“ (Čtk, 2002, str. 4). Jednalo-li se o informování o zahájení výstavy v muzeu, bylo tomu tak většinou v kontextu toho, že byly vystaveny originály dopisů, takže autoři těchto článků přirozeně dopisy zmínili či několik řádků z dopisů citovali. Jako příklad lze uvést článek s názvem *Výstavu fotek doplňují dopisy Horákové, jsem pokorná, píše*, vydaný v roce 2019 Mladou frontou DNES. „*Silné fotky na výstavě v pardubické galerii Fons doplňují dopisy Milady Horákové, jež psala pár hodin před smrtí.*“ (Králová, 2019, str. 17). Článek následně cituje několik řádků z dopisů. Dopisy jsou tak v těchto případech zmiňovány především informativně, v rámci reakce či pozvání na určitou kulturní událost.

Ostatní články zmiňující dopisy Milady Horákové, jsou tedy buď psané k jiné společensko-politické události, konkrétně deset článků, nebo bez konkrétní příležitosti. Vrátime-li se k celkovému analyzovanému vzorku, jsou dopisy, respektive jejich úryvky, citovány zhruba jen v jedné čtvrtině článků, ve jednačtyřiceti případech, tudíž většina jich o dopisech informuje pouze okrajově. Nejčastěji citovaným je i v případě tištěných médií poslední dopis. Bylo tomu tak ve dvaceti devíti případech z výše uvedených jednačtyřiceti článků. Druhým nejčastěji citovaným dopisem, konkrétně osmkrát, je dopis dceři Janě. Lze také pozorovat, že před rokem 2000 se o dopisech v médiích příliš nepsalo. Z analýzy vyplývá pouze sedm článků, které dopisy zmiňují do roku 2000. Také je patrné, že vzhledem k tomu, že jsou dopisy nejčastěji zmiňovány k příležitostem jako je uvedení nové knihy, filmu, či divadelní hry, jsou právě v těchto letech dopisy nejvíce medializované. Jedná se tak například o roky 2008, 2009 a 2017. V roce 2008 vyšlo dvacet pět článků zmiňujících dopisy, což je nejvíce ze všech analyzovaných let. V roce 2017 bylo možné najít zmínku o posledních dopisech v sedmnácti článcích. Konkrétně snímek

Milada z roku 2017 spustil u veřejnosti novou vlnu zájmu o osobu Milady Horákové a její případ, a přirozeně se s tím zvýšil i mediální zájem o její poslední dopisy. Na toto poukazuje i článek vydaný Týdeníkem Rozhlas v roce 2018 nesoucí název *Miladiny poslední řádky promluvily*: „Mediální zájem o případ Milady Horákové v nedávné době opět zesílil. Podíl na tom má jistě loňský, bohužel bulvárně laciný film *Milada*, který byl nedávno odvysílán i v televizi.“ (Fajmon, 2018, str. 25).

Co se týče cesty dopisů, té se články tištěných médií tolik nevěnují. V naprosté většině případů se o cestě dopisů v článcích vůbec nepíše. O cestě dopisů se autoři zmiňují jen v devatenácti případech, pouze však podáním informace, že byly dopisy předány adresátům až po čtyřiceti letech, tedy v roce 1990. Jen v osmi článcích z analyzovaného vzorku se o jejich cestě píše ještě alespoň jedna další informace. Nejvíce se cestě dopisů věnuje článek magazínu Pátek Lidových novin z roku 2007. Jedná se o rozhovor s dcerou Milady Horákové, Janou Kánskou. Jana Kánská v rozhovoru na otázku, kdy dopisy četla poprvé, odpovídá: „Až v lednu 1990, když jsem prvně, po víc než dvaceti letech, přijela do Čech. Dala nám je ministryně spravedlnosti Dagmar Burešová. Vlastně nemám ponětí, kde byly, asi někde na ministerstvu.“ (Plavcová, 2007, str. 6). Informace, kterou zde uvádí Jana Kánská, že byly dopisy před předáním rodině nejspíše někde na ministerstvu, je tvrzení platné pouze do roku 1969, vzhledem k tomu, že poté byly schovány u JUDr. Lubomíra Štěpána, jak je uvedeno v první části této práce, věnující se právě cestě dopisů. Tento rozhovor byl v pozdějších letech, konkrétně v roce 2013 a 2022, opakovaně publikován. Podobná informace se objevuje například i v článku Mladé fronty DNES z roku 2005, nesoucím název *Muži můj, má jediná dceruško, psala před popravou*: „Soud její dopisy příbuzným nevydal, aby tak potrestal i rodinu. A tak zůstaly čtyřicet let v ministerských archivech, podobně jako záznamy z procesu. Až počátkem roku 1990 se zásluhou tehdejší ministryně spravedlnosti Dagmar Burešové dostaly k příbuzným.“ (hom, 2005, str. 4). I zde se tedy jedná o nepravdivou informaci o umístění dopisů. Stejně tomu je i v článku o Dagmar Burešové, který vyšel v roce 2012 v časopisu Xantypa: „Dagmar Burešová se stala naší první porevoluční ministryní spravedlnosti a byla to právě ona, kdo Janě Kánské, dceři Milady Horákové, předal dopisy, které její matka napsala těsně před popravou. Do té doby byly ukryty v sejfách ministerstva spravedlnosti.“ (Kouřová, 2012, str. 50). Ostatní články, které se také cestě dopisů podrobněji věnovaly, tuto informaci již neobsahují. Stejným či velmi podobným způsobem však zmiňují v souvislosti s nalezením a předáním dopisů pouze osobu JUDr. Dagmar Burešové. Jinak se články tištěných médií

po roce 1989, konkrétně od roku 1996, k cestě dopisů nevyjadřují.

5.5.1 Závěr obsahové analýzy článků celostátních tištěných médií

Z obsahové analýzy sto šedesáti sedmi článků tištěných médií vydaných po roce 1989, které jakkoliv zmiňují dopisy Milady Horákové, vyplývá závěrem hned několik poznatků, které obecněji shrne následující text.

Analýza ukázala, že o dopisech Milady Horákové se články zmiňovaly zejména v rámci několika mediálně pokrývaných příležitostí. Jedná se o výročí popravení odsouzených osob v procesu Milada Horáková a spol., vydání nové knihy, audioknihy, divadelní hry, dokumentárního filmu, série či celovečerního snímku, dále pak odhalení či vytvoření nového pomníku Milady Horákové nebo uvedení nové výstavy v muzeu a závěrem pak různé další společensko-politické události. Pouze sedmnáct článků nespadlo ani pod jednu z výše vyjmenovaných příležitostí. Z celkového počtu článků byly dopisy nejvíce zmiňovány ku příležitosti vydání nové knihy, divadelní hry či dokumentární série. Bylo tomu tak v sedmdesáti šesti člancích. Dále pak k výročí popravy bylo vydáno třicet sedm článků obsahujících zprávu o dopisech. Při odhalení pomníků či zahájení nových výstav v muzeích se o dopisech zmiňovalo dvacet sedm článků a kvůli jiným společensko-politickým událostem se o nich psalo v deseti člancích.

Dopisy byly v člancích zmiňovány ve většině případů neutrálně, pouze ve dvaceti šesti člancích obsahovaly zmínky spíše pozitivní prvky, ani jednou však prvky negativní. Citovány byly dopisy ve jednačtyřiceti člancích, tedy zhruba v jedné čtvrtině všech analyzovaných článků, přičemž nejvíce citovaným dopisem byl poslední z nich, zejména řádky, kde se Milada Horáková naposledy loučí se svými blízkými. Jeho řádky byly citovány ve dvaceti devíti případech. Nejvíce byly dopisy citovány k příležitosti výročí popravy, bylo tomu tak v devatenácti člancích. Dále pak ve dvanácti člancích k příležitosti vydání nové knihy, divadelní hry či dokumentárního filmu. Čtyři články pak dopisy citovaly ve spojitosti s odhalením pomníku či uvedením nové výstavy a dalších šest článků spadalo do jiné společensko-politické příležitosti či do žádné výše zmíněné.

Články dopisy zmiňovaly nejvíce jako reakci na jejich zahrnutí do různých forem umělecké tvorby, jakou jsou knihy, filmy či divadelní hry, protože ty se často právě posledním dopisům věnují. Dále pak sloužily především jako doplnění životního příběhu Milady Horákové, její osoby a politického procesu. Zmiňovány byly také jako důkaz hrůz

komunismu, jako svědectví tehdejší doby a nutnosti si toto období a tento politický proces spolu s jeho oběťmi připomínat. Mimo to jejich zahrnutí do textu mělo občas pouze informativní hodnotu, zejména u příležitostí odhalení pomníku či uvedení nové výstavy.

Cestě dopisů se články příliš nevěnují, zmiňována byla ve dvaceti sedmi člancích, v devatenácti případech však pouze okrajově, tedy podáním informace, že dopisy rodina obdržela až v roce 1990. Osm článků se cestou dopisů zabývalo více, alespoň podáním jedné další informace, a v pěti z nich se vyskytly nepravdivé informace o tom, kde se dopisy po jejich napsání do jejich předání rodině nacházely. Před rokem 2000 se články tištěných médií dopisům věnovaly jen velmi málo. Nejvíce článků zmiňujících dopisy Milady Horákové vyšlo v roce 2008, konkrétně dvacet pět článků, dále pak v roce 2020, kdy jich bylo vydáno dvacet dva, a v roce 2017, kdy jich vyšlo sedmnáct. Tyto roky tak odpovídají vydání dokumentárních filmů, divadelních her či knih a sedmdesátiletému výročí od popravy.

Závěr

Tato bakalářská práce zmapovala a odkryla cestu posledních dopisů Milady Horákové, od jejich napsání až po předání pozůstalé rodině a jejich publikování. Vedle toho také zanalyzovala medializaci posledních dopisů po roce 1989 až do současnosti, tedy do konce roku 2022, v celostátních tištěných médiích a dokumentárních filmech či sériích. V této části se práce zaměřila také na porovnání cesty dopisů, jak je popisována ve zmíněných médiích, s jejich pravou cestou, jak je popsána v této práci.

První část práce popsala historický kontext doby, život Milady Horákové a vykonstruovaný politický proces, tedy nezbytné části pro pochopení osoby Milady Horákové, jejího jednání a následně také jejich posledních dopisů. Těm se tato práce posléze podrobně věnovala a zmapovala jejich cestu od napsání až po konečné předání rodině a jejich publikaci v roce 1990. Práce tak odkryla veřejnosti dosud neznámé informace o tom, že byly dopisy po roce 1969 dvacet let opatrovány JUDr. Lubomírem Štěpánem a v bezpečí ukryty u něj v domě, dokud nebyly po sametové revoluci předány pozůstalé rodině. Tyto informace jsou v práci systematicky dokládány různými podklady a zdroji. Vzhledem k publikaci dopisů se druhá část práce pomocí kvalitativní obsahové analýzy věnovala jejich medializaci v dokumentárních filmech a sériích natočených po roce 1989 a v článkách celostátních tištěných médií, které poslední dopisy Milady Horákové zmiňovaly a byly vydány po roce 1989. Tyto části byly zvoleny tak, aby do medializace dopisů poskytly co možná nejkomplexnější vhled a bylo ji tak možné posoudit jak z psaných médií, tak z těch audiovizuálních.

Z analýzy dokumentárních filmů a sérií, kterými byly *Případ Dr. Horáková* z roku 1990, *Dopisy z cely smrti* z roku 2008, *Proces H* z roku 2009, *Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950)* z roku 2011 a film *Milada* z roku 2017, vyplynulo, že pro tvůrce životopisných dokumentů je použití takto emotivních dopisů velmi atraktivní. Jsou tak zahrnuty v každém z dokumentů a jejich řádky často citovány. Hned v několika případech byly dopisy také použity pro orámování obsahu celého dokumentárního filmu. Tvůrci vybraných dokumentů často dopisy používali pro dotvoření tragického příběhu Milady Horákové a zvýraznění její silné osobnosti. S tím souvisí i fakt, že nejvíce citovaným dopisem byl dopis poslední, ve kterém se Milada Horáková naposledy velmi vyrovnaně a statečně loučí se svými blízkými. Znění jednotlivých dopisů si upravoval pouze snímek *Milada*. Tento film se také nejpodrobněji věnoval cestě dopisů, bohužel však

chybně.

Analýza článků celostátních tištěných médií, které zmiňují dopisy Milady Horákové a byly vydány po roce 1989, ukázala, že o dopisech se psalo zejména při několika mediálně pokrývaných příležitostech. Konkrétně nejvíce při vydání nové knihy, audioknihy, divadelní hry nebo dokumentárního filmu či série, dále pak při výročí popravy odsouzených v procesu s Miladou Horákovou a spol., a následně při odhalení pomníků či zahájení nové výstavy v muzeu. Dopisy byly ve většině případů zmiňovány neutrálně, jen občasně s pozitivnějšími konotacemi. Citovány byly zhruba v jedné čtvrtině všech analyzovaných článků a opět byl nejcitovanějším dopisem dopis poslední. Nejvíce byly dopisy zmiňovány v reakci na jejich obsažení v různé umělecké tvorbě a jako doplnění životního příběhu Milady Horákové a politického procesu. Dopisy byly také často používány jako připomínka hrůz komunismu a nutnosti si tuto dobu a jeho oběti připomínat. Cestou dopisů se články, stejně jako dokumentární filmy, výrazně nezabývají. V několika případech, kdy se jí věnují, však opět podáním chybných či neúplných informací.

Práce tak touto formou zmapovala medializaci dopisů Milady Horákové po roce 1989. Pro více komplexní analýzu medializace by bylo možné podrobněji zanalyzovat publikované knihy, které dopisy či zmínky o nich obsahují, stejně jako podrobit analýze internetové články celostátních médií, vzhledem k jejich neustále rostoucímu dosahu. V práci se podařilo také odkrýt a dotvořit cestu posledních dopisů, která, jak analýza ukázala, je veřejnosti neznámá, a často tak mylně či neúplně v médiích portrétovaná.

Summary

This bachelor thesis charted and uncovered the path of letters of Milada Horáková, from writing them to getting to the hands of her family and their publication. In addition, it has also mapped the post-1989 media coverage of the last letters until now, the end of 2022, in national print media and documentary films or series. In this section, the work also focused on comparing the path of the letters, as described in said media, with the one in this thesis.

The first part of the work described the historical context, the life of Milada Horáková and the political trial, all necessary parts for understanding her persona, her actions, and finally her last letters. The thesis then went into detail, describing their journey

from writing to the final handover to the family and their publication in 1990. The work thus revealed to the public previously unknown information that the letters were hidden by JUDr. Lubomír Štěpán for twenty years after 1969 and kept safe in his house until they were given to the bereaved family after the Velvet Revolution. This information is systematically evidenced in the work by different backgrounds and sources. Since the letters were published, the second part of the thesis was devoted to their media coverage in documentary films and series produced after 1989 and in articles in the national print media, which mentioned the last letters of Milada Horáková in any way and were published after the year 1989, using qualitative content analysis. These two parts of media coverage were chosen to provide the most comprehensive possible insight into the media coverage of the letters, allowing it to be assessed from both the written and audio-visual media.

An analysis of the documentary films *Případ Dr Horáková* from the year 1990, *Dopisy z cely smrti* from the year 2008, *Proces H* from the year 2009, *Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950)* from the year 2011 and the 2017 film *Milada* revealed that the use of such emotional letters was very attractive to the makers of biographical documentaries. They are therefore mentioned in each of the documentaries and their lines are often quoted. In multiple cases, the letters were also used to frame the content of the entire documentary. The creators of the selected documentaries often used the letters to complete the tragic life story of Milada Horáková and highlight her strong personality. Related to this is the fact that the most quoted letter was the last one, in which Milada Horáková gives her last very serene and brave farewell to her loved ones. The wording of some letters was edited only in the film *Milada*. This film also gave the most detailed description of the path of the letters, but unfortunately incorrectly.

An analysis of articles in the national print media that mentioned the letters of Milada Horáková and were published after 1989 showed that the letters were written about mainly on several media-covered occasions. Specifically, the most on the release of a new book, audiobook, play or documentary film or series, then on the anniversary of the execution of those convicted in the trial, and subsequently on the unveiling of monuments or the opening of a new exhibition in a museum. The letters were in most cases mentioned neutrally, only occasionally with more positive connotations. They were quoted in about one-quarter of all the articles analysed, and again the most cited letter was the last one.

Most of the letters were mentioned in response to their role in various artistic works and as an adjunct to the life story of Milada Horáková and the trial. The letters were also often used as reminders of the horrors of communism and the need to commemorate the time and its victims. The articles, like the documentary films and series, didn't mention the path of the letters much. In a few cases, where the journey was mentioned, the articles gave incorrect or incomplete information about it.

The work thus mapped the media coverage of the letters of Milada Horáková after the year 1989. For more comprehensive analyses of media coverage, it would be possible to analyse more closely the published books that contain the last letters or references to them, as well as to analyse internet articles of the national media, given their ever-increasing reach. The work also uncovered the complete path of the last letters, which as the analyses showed, was unknown to the public, and often portrayed erroneously or incompletely in the media.

Použitá literatura

Literatura

ANÝŽ, Daniel, 2020. *Jdu s hlavou vztyčenou: příběh rodiny Milady Horákové*. Vyd. 1. Praha: Zed'. ISBN 978-80-907674-7-8.

DVOŘÁKOVÁ, Zora a Jiří DOLEŽAL, 2001. *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*. Praha: Klub Milady Horákové: EVA – Milan Nevole. ISBN 80-238-9161-8.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína a Petr KOURA, 2008. *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.* Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. ISBN 978-80-87211-03-8.

HANZLÍK, František, 2021. *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945–1948: únor 1948 – výsledek nerovného zápasu*. Vyd. 1. Praha: Academia. 1938-1953. ISBN 978-80-200-3125-9.

HENDL, Jan 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORÁKOVÁ, Milada, 1990. *Dopisy Milady Horákové: Pankrác 24.–27. 6.1950. úv. slovo a závěr. pozn. napsal Zdeněk Urbánek*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-013-5.

IVANOV, Miroslav, 2018. *Milada Horáková: justiční vražda*. Vyd. 2. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7505-983-3.

KAPLAN, Karel, 2008. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení: 1968–1990*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1431-1.

KAPLAN, Karel, 2019. *Politický proces s Miladou Horákovou a spol. Komentované dokumenty*. Vyd. 1. Praha: Epocha. ISBN 978-80-7557-173-1.

KAPLAN, Karel, 2021. *Nebezpečná bezpečnost. Historie působení StB jako mocenského nástroje KSČ: 1948–1956*. Vyd. 2. Praha: Kniha Zlín. ISBN 978-80-7662-136-7.

KRIPPENDORFF, Klaus, 2013. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* [online]. 3rd ed. London: SAGE. [cit. 2023-04-07]. ISBN 978-1-4129-8315-0. Dostupné z: <https://web.stanford.edu/class/comm1a/readings/krippendorff-ch1and4.pdf>

NEUENDORF, Kimberly A., 2002. *The Content Analysis Guidebook* [online]. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE. [cit. 2023-04-07]. ISBN 978-0-7619-1977-3. Dostupné z: <https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20The%20Content%20Analysis%20Guidebook.pdf>

RYCHLÍK, Jan, 2020. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7601-334-6.

ŠTĚPÁN, Lubomír, 1991. *Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti prokuratury v letech 1948–1952. Prokuratura: Časopis Generální prokuratury ČSFR*. Praha: Magnet-Press, 1991(2), 3.

URBÁNEK, Zdeněk, 1990. Úvodní slovo a závěrečné poznámky. In: HORÁKOVÁ, Milada, 1990. *Dopisy Milady Horákové: Pankrác 24.–27. 6. 1950*. Praha: Lidové noviny, s. 9, 76–79. ISBN 80-7106-013-5.

VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ a kol., 2003. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 8. ISBN 80-86621-03-0.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Lukáš BABKA, 2004. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 9. ISBN 80-86621-05-7.

Internetové zdroje

Archiv hlavního města Prahy, 2014. *Sbírka matrik: IX.K. Vinohrady 1901–1903*. VIN N9. Praha: Kostel sv. Ludmily. Dostupné z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=5B98ECCDFFA14D6BA32F70AB94C03222&scan=176>

BAYER, Ivo, 2017. Procesy politické. In: *Sociologická encyklopedie*. [online]. 11. 12. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Procesy_politické

HARWOOD, Tracy G., GARRY, Tony, 2003. An overview of content analysis. *The marketing review* [online]. 3.4: 479-498 [cit. 2023-04-07]. ISSN 1472-1384. Dostupné z: <https://moscow.sci-hub.se/4530/56fd933f632098115729205922edb6eb/harwood2003.pdf>

Jana Kánská – Show Jana Krause 25. 10. 2017, 2017. In: *YouTube* [online]. 25. 10. 2017 [cit. 2023-2-27]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=T4XzvQzJb2A>. Kanál uživatele Show Jana Krause.

MAYRING, Philipp, 2000. Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* [online]. 1.2. [cit. 2023-3-22]. ISSN 1438-5627 Dostupné z: <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>

Nepokořený duch. Životní příběh Milady Horákové: 5. díl., 2002 [rozhlasový pořad]. Rozhlas, Český rozhlas Vltava, 27. 6. 2020 [cit. 2023-2-27]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/nepokoreny-duch-zivotni-pribeh-milady-horakove-8236170>

RŮŽIČKA, Daniel, 2023. Košický vládní program. In: *totalita.cz* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/vysvetlivky/kvp.php>

Dokumentární filmy a série

Den, kdy byla popravena Milada Horáková (27. červen 1950), 2011. In: *Slavné dny* [internetový pořad televize Stream.cz]. Stream.cz, 27. 6. Dostupné také z: <https://www.stream.cz/slavedny/den-kdy-byla-popravena-milada-horakova-27-cerven-150952>

Dopisy z cely smrti, 2008 [film]. Režie: Marcel PETROV. Česko: Česká televize. 57 min. Dostupný také z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169694222-dopisy-z-cely-smrti/>

Milada, 2017 [film]. Režie: David MRNKA. Česko/USA: Loaded Vision Entertainment. 124 min. Dostupný také z: <https://www.netflix.com/watch/80108149?trackId=14277281&tctx=-97%2C-97%2C%2C%2C%2C>

Proces H, 2009. 10. díl. 10/10 Dny D [epizoda z dokumentární série]. Režie: Martin VADAS. Česko: Česká televize. ČT2 17. 4. 2018. 52 min. Dostupný také z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10153697395-proces-h/208562268640010-proces-h-dny-d/>

Případ Dr. Horáková, 1990 [film]. Režie: Jan MUDRA. Česko: Československá televize. 80 min. Dostupný také z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/151649-pripad-dr-horakova/29043071851>

Články z tištěných periodik

BENEŠOVÁ, Hana, 2017. Moje máma Milada. *Reflex* [online]. Praha: Czech News Center, 2. 11., č. 44, s. 22 [cit. 2023-04-10]. ISSN 0862-6634. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2017RX44A22A/7309257/2017-11-02/2?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309257%2Fpage%2F1%2Ffirst>

ČTK, 1950. Rozsudek nad velezrádci vykonán. *Rudé právo* [online]. Praha: 28. června, roč. 30, č. 152, s. 3 [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/6/28/3.png>

ČTK, 2002. Milada Horáková má v Praze pamětní desku. *Lidové noviny* [online]. 28. 6., s. 4 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2002L150A04B/7108381/2002-06-28/19?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7108381%2Fpage%2F1%2Ffirst>

DVOŘÁKOVÁ, Zora, 2000. Milada Horáková se stala obětí justiční vraždy. *Lidové noviny* [online]. 8. 6., s. 32 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2000L133A32A/7108381/2000-06-08/22?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7108381%2Fpage%2F1%2Ffirst>

FAJMON, Kamil, 2018. Miladiny poslední řádky promluvily. *Týdeník Rozhlas* [online]. 31. 12., s. 25 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2018NQ53A25A/7309343/2018-12-31/1?tab=Text&backUrl=%2Fcs->

CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309343%2Fpage%2F1%2Ffirst

hom, 2005. Muži můj, má jediná dceruško, psala před popravou. *Mladá fronta DNES* [online]. 26. 11., s. 4 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2005M276V04C/7309386/2005-11-26/1?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309386%2Fpage%2F1%2Ffirst>

KOUŘOVÁ, Pavlína, 2012. Dagmar Burešová. *Xantypa* [online]. 25. 4., s. 50 [cit. 2023-04-10]. ISSN 1211-7587. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2012XA05A50A/7309404/2012-04-25/2?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309404%2Fpage%2F1%2Ffirst>

KRÁLOVÁ, Stanislava, 2019. Výstavu fotek doplňují dopisy Horákové. Jsem pokorná, píše. *Mladá fronta DNES* [online]. 29. 6., s. 17 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2019M150I17G/7309323/2019-06-29/1?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309323%2Fpage%2F1%2Ffirst>

PLAVCOVÁ, Alena, 2007. Moje matka Milada Horáková. *Pátek Lidových novin* [online]. 25. 5., s. 6 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2007LM21A06A/7309370/2007-05-25/2?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309370%2Fpage%2F1%2Ffirst>

VEBER, Petr, 2008. Opera jako sebereflexe české národní hanby. *Hospodářské noviny* [online]. 11. 4., s. 11 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z databáze Newton Media Search: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs-CZ/archive/877/article/2008H072A11D/7309246/2008-04-11/1?tab=Text&backUrl=%2Fcs-CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F7309246%2Fpage%2F1%2Ffirst>

Vlastní materiály

ŠTĚPÁN, Lubomír, 1990. *Dr. M. Horáková a další*. Archiv autora. Ručně psané poznámky.

ŠTĚPÁN, Lubomír, 2017. Osobní rozhovor. Praha.

Teze bakalářské práce

SCHVÁLENO

MJ 16.9.22

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Nina Váchová	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td>14-09-2022 -1-</td></tr><tr><td>Čj:</td><td>292 Příloh:</td></tr><tr><td>Přiděleno:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	14-09-2022 -1-	Čj:	292 Příloh:	Přiděleno:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		14-09-2022 -1-							
Čj:		292 Příloh:							
Přiděleno:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2020/2021									
E-mail diplomantky/diplomanta:									
Studijní program/speciálizace: Komunikační studia/Mediální studia									
Název práce v češtině: Dopisy Milady Horákové – jejich cesta a následná medializace po r. 1989									
Název práce v angličtině: Letters from Milada Horáková – their path and media coverage following 1989									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezi) LS 2022/2023									
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Cílem práce je odhalit cestu dopisů Milady Horákové od jejich napsání až po předání rodině. Práce se tak bude věnovat zasazení jednotlivých fází jejich cesty do politicko-společenského kontextu doby a odhalí také, kde přesně se dopisy nacházely před předáním pozůstalé rodině. Druhá část práce se bude věnovat analýze jejich mediálního pokrytí a publikaci po roce 1989. Analýza pokryje také dokumentární a filmovou tvorbu, která s dopisy souvisí a byla vydána po r. 1989 až do současnosti. V této části se analýza zaměří na porovnání příběhů cesty dopisů s realitou. V úvodu práce bude zahrnut také život Milady Horákové, okolnosti uvěznění a samotného vykonstruovaného procesu. Tedy okolnosti, které vedly k napsání dopisů.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod I. Vymezení tématu 1. Život Milady Horákové 2. Uvěznění 3. Vykonstruovaný politický proces 4. Proces s Miladou Horákovou II. Cesta dopisů 1. Dopisy Milady Horákové 2. Psaní dopisů 3. Poprava a poslední přání 4. Osud dopisů po popravě do r. 1968 5. Pražské jaro a pokus o rehabilitaci procesu 6. Osud dopisů v období normalizace až do r. 1989 7. Předání dopisů II. Medializace dopisů 1. Publikace dopisů 2. Medializace III. Metodologická část 1. Kvalitativní obsahová analýza a komparativní metoda 2. Analýza mediálního ohlasu v tištěných periodikách po r. 1989 3. Analýza vybraných dokumentů a snímku po r. 1989 a porovnání s realitou Shrnutí a závěr									

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Analýza článků tištěných periodik, která o dopisech Milady Horákové psala po r. 1989 a jejich porovnání. Zejména v jaké míře se média tématu věnovala, v jakém kontextu, kdy a jak. Analýza dokumentů Proces H, Případ Dr. Horáková a snímku Milada.

Analýza knihy *Dopisy Milady Horákové*.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Nejdříve půjde o zasazení cesty dopisů do kontextu doby a událostí, co se odehrávaly. Zároveň odkrytí i části jejich příběhu, která není veřejnosti tolik známá. Následně kvalitativní obsahová analýza článků z tištěných periodik, zejména jak o dopisech informovala a v jaké míře, dále také jak proběhla samotná publikace dopisů. Kvalitativní obsahová analýza vybraných dokumentů a snímku a jejich porovnání s realitou v otázce cesty dopisů, pomocí komparativní metody.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

ANÝŽ, Daniel. *Jdu s hlavou vztyčenou*. Vyd. 1. Praha: Zeď, 2020. ISBN 978-80-907674-7-8 – Publicista Daniel Anýž ve své knize čtenáře seznamuje se vzpomínkami jednotlivých členů rodiny Milady Horákové. Autor vedl rozhovor s Janou Kánskou a věnoval se vzpomínkám Bohuslava Horáka.

HORÁKOVÁ, Milada. *Dopisy Milady Horákové*. Vyd. 1. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 1990. ISBN 80-7106-013-5 – Milada Horáková psala v pankrácké cele smrti v posledních třech dnech svého života dopisy své rodině a nejbližším. Tyto dopisy jsou jedním z nejdůležitějších svědectví tehdejší doby a poukazují na obrovskou vnitřní sílu ženy, která se vzepřela režimu.

HRUBÁ, Olga. *Lidé kolem Milady Horákové*. Vyd. 1. Praha: EMAN – Evangelické manufakturní alternativní nakladatelství, 1999. ISBN 80-86211-04-5 – Kniha nabízí vzpomínky a korespondence rodiny a blízkých Milady Horákové. Součástí je také exilová korespondence a rozhovory s jejím mužem, Bohuslavem Horákem.

IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové*. Vyd. 2. Praha: Betty, 1991. ISBN 80-900993-1-9 – Spisovatel Miroslav Ivanov líčí příčiny, průběh a důsledky procesu s Miladou Horákovou a spol. Na základě archivních dokumentů je v knize podrobně popsán kompletní vykonstruovaný politický proces.

KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968-1990*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1431-1 – Historik Karel Kaplan se v knize věnuje událostem po procesu s Miladou Horákovou a spol. Konkrétně rozebírá rehabilitační řízení v následujících letech po procesu. Knize nechybí nejrůznější výpovědi a archivní dokumenty. Dílo však poukazuje i na aktuálnost tohoto tématu.

KAPLAN, Karel. *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.* Vyd. 1. Praha: EPOCHA, 2019. ISBN 978-80-7557-173-1 – Historik Karel Kaplan v knize popisuje příčiny, okolnosti a průběh vykonstruovaného procesu s Miladou Horákovou a spol. Představeny jsou na základě archivních dokumentů, ale také výpovědi Věry Hložkové, spoluvězeňkyně Milady Horákové.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Případ Milada Horáková: od reality a mediální reflexe k filmovému zpracování – Bc. Kateřina Horová. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce prof. MgA. David Jan Novotný.

Vybrané propagandistické kampaně 50. let 20. století na stránkách regionálního tisku – Bc. Pavlína Hajzlerová. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Veronika

Skalecká.

Datum / Podpis studenta/ky

14.9.2022

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

STROMAW MARTIN

14.9.2022

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VE VÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA ISKŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

1. Úvodní práce

2. Úvodní práce

3. Vyhodnocování politicky práce

4. Práce s Mladou Hrochovou

II. Formy dopisů

1. Dopisy Mladé Hrochové

2. První dopis

3. Správa a postovní předání

4. Ostatní dopisy po požadavku do r. 1968

5. Průběh jara a práce v období tzv. procesu

6. Ostatní dopisy v období normalizace až do r. 1989

7. Předání dopisů

III. Metodizace dopisů

1. Publikace dopisů

2. Metodizace

III. Metodologická část

1. Kvalitativní obsahová analýza a komparativní metoda

2. Analýza metodické orientace v odborných periodikách po r. 1989

3. Analýza výběrůch dok. úrovně a záměru po r. 1989 z pohledu s realizací

Zhrnutí a závěr